

OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Gunnel Vallquist, s. 2

Från Johannes Paulus till Benedictus

Lisbeth Arbøl, s. 5

Et innlegg i eutanasidebatten: «På hellig grunn»

Karin-Helene R. Hognestad, s. 8

«... og fører deg dit du ikke vil» –
om Bernt Oftestads Undset-bok

Helge Magnus Iversen, s. 11

Grimkjell – den glemte biskop

Helge Erik Solberg, s. 15

Legender og hellige steder i Frankrike

Hallvard-Rieber Mohn o.p., s. 19

«Ugresset» – en preken mot dømmesyken

Leserbrev og debatt, s. 21

Fra abortdebatt til økumenikk og «popewatchers» etc.

Bokomtale, s. 25

Bl.a. om «Memory and Identity» av pave Johannes Paul II

VALG OG SIGNALER

Gammelt nytt, men likevel: Den 19. april ble kardinal Joseph Ratzinger, prefekt for Troskongregasjonen, valgt til nye pave under ett av de raskeste konklaver i nyere tid. Etter 24 timer og fire avstemninger hadde de 115 stemmeberettigede kardinaler svaret klart! Og den første tysker på Peters stol på 482 år hadde navnet klart: Benedikt XVI – et valg, forklarte den nyvalgte sine velgere, ifølge den belgiske kardinal Godfried Daneels, «først og fremst fordi den hellige Benedikt er en av Europas vernehelgener, dernest fordi pave Bendikt XV's pontifikat var kort og lidelsesfylt, og for det tredje at den samme Benedikt var en fredens og forsoningens pave.»

Valget gjorde flere konvensjonelle sannheter om pavevalg til skamme: at den som går inn i konklavet som pave, kommer ut som kardinal (har slått feil ved tre av de siste seks valg!); videre at minst 76 % av de kardinaler som holder til i Roma ikke vil velge en kuriekardinal; at man ikke vil velge en som er for nært knyttet til det forrige pontifikats strategier og 'policy', og at en 78-åring er for gammel.

Benedikt XVI er, som mange nå vil vite, født i Markt am Inn 16. april 1927, følte tidlig kall til prest, tok for alvor fatt på studiene etter krigen og ble ordinert i 1951; to år senere doktorgrad på en høyt anerkjent avhandling om «Mennesker og Guds hus i den hellige Augustins lære om kirken». I 1962 utpekte erkebiskopen av Köln, kardinal Joseph Frings, Ratzinger og en annen ung teolog, Hans Küng – begge kjent som progressive – til teologiske rådgivere ved Det 2. Vatikankonsil.

Studentopprørene i 1968 rystet Ratzinger, nå universitetslærer, og skal ha bidratt til å bevege ham i konservativ retning. I 1977 ble dogmatikkprofessoren hentet, etter sigende mot sin vilje, til erkebispesetolen i München-Freising, ble raskt kardinal og i 1981 prefekt for Troskongregasjonen, en av den katolske kirkes mest sagnomspundne stillinger. En profilert, noen vil si aggressiv, leder som ikke har vært redd for å tilrettevise – eller direkte bortvise! – teologer med uortodoks og kritisk syn på sider ved katolsk liv og lære. (Flere kommentatorer undrer på om hvordan mangt fra den unge Ratzingers hånd, ville stått seg mot dagens Troskongregasjons skarpe blikk.)

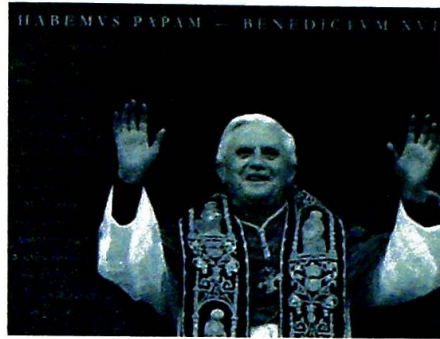
Reaksjonene på kardinalenes valg rangerte fra høylydt begeistring til ditto skuffelse for så å røe seg ned. For, som Gunnell Vallquist skriver i dette nr. av St. Olav: «Trohet och sammanhållning för enhetens skull är de särskilda nådegåvor som den romerska kyrkan fått i arv... Det enda vettiga och hederliga, är nu att göra sig av med alla förutfattade meningar, lyssna med öppet sinne till den nye påvens uttalanden, invänta vilka hans beslut kan bli och vilka följer de kan få.»

Pontifex – brobygger – er en av pavens mange ærestitler. Og her er signaler om at den tidligere prefekten (noe malisjøst kalt «troen vaktbikkje» eller endog «storinkvisitoren»), nå hyrde for en verdensomspennende, men fragmentert flokk, ønsker både å bygge broer og «lytte» (forøvrig det første ord i hans navnebror Benedikts klosterregel!): Raskt forsikret han at ikke akter å la seg styre av egne ønsker og idéer, men «sammen med hele kirken lytte til Herrens ord og vilje», og at hans høyeste ønske er «fullt og synlig fellesskap mellom alle som tror på Kristus». Og han lover «åpen og ærlig dialog» med andre religioner og med dem som søker, «for sammen å søke menneskehetens og samfunnets sanne beste».

Sveriges katolikker har valgt å bruke den nye pavens latinske navn. Og Benedictus, noterer lederskribenten i det svenske kirkebladet *Katolskt Magasin*, «betyder 'den velsignede'. Gud give att Kyrkan kommer att kunna omtala honom på det viset.»

En bønn katolikker verden over med håp og glede vil slutte seg til – uansett hvor de måtte befinne seg i det kirkelige landskap.

UKJ

Pave Benedikt XVI

«Be for meg at jeg lærer å elske Herren mer og mer. Be for meg at jeg lærer meg å elske hans ord mer og mer. Be for meg at jeg ikke flykter av frykt for ulvene.» *Pave Benedikt XVI i sin innsettelsespreken 24. april.*

«Bare om begge deler finnes, det ukrenkelige menneskeverdet og nåden i tilgivelsen som stadig på nytt åpner seg for oss, kan man bekjenne sin skyld realistisk og uten å fortvile over seg selv. Jeg tror denne art indre renselse er meget viktig. Det er ingen psykolanalytisk oppløsning av sjelen og heller ikke et selvforsvar, men realistisk å kunne stille seg selv 'til svars', nettopp fordi vår verdighet som Guds barn består. Vi vet at Gud alltid tar imot den fortapte sønn. [-]

Om man tror at det handler om å få mer eller mindre makt i kirken, da er hele kirken ikke bare overflødig. Den er også skadelig. For hva skal makten være bra for? Kirken er bare meningsfull når den for meg formidler den evige kjærligheten og derved gjør kjærligheten mellom mennesker mulig. Om kirken derimot er en del av samfunnet hvor hovedspørsmålet er maktfordeling, da er den bare en dublett av staten og egentlig overflødig [-]

Troen er på den ene side et frivillig valg i vårt nye, pluralistiske, demokratiske samfunn. På den annen side er troen ikke bare individualistisk, men et oppdrag som innebærer tjeneste for hele samfunnet, nemlig å gjøre Gud kjent, gjøre Guds ord og kjærligheten kjent.» *Daværende kardinal Joseph Ratzinger i intervju med Katolsk Kyrkotidning nr. 4-1997*

«Den oppfatning at kristendommen skulle være uttrykk for Guds fulle nærvær og således ikke lenger inneholde en håpets struktur, er den første misforståelse som må unngås. Det nye

testamentet har en endret håpsstruktur, men likevel fortsatt en radikal håpsstruktur, og Gudsfolket er derfor kalt til å være håpets tjenere. Den andre misforståelse er en intellektuell innsnevret oppfatning av begrepet åpenbaring, hvor man anser åpenbaringen for å være en samling meddelte setninger, som nå skulle foreligge i avsluttet form, og hvor det ikke kan føyes noe til. Det er feilaktig, for åpenbaring betyr å bli ført ansikt til ansikt med Gud lik Moses på berget. Åpenbaring handler primært om at Gud gir oss seg selv, skaper en historie med oss og fører oss sammen og forener oss [-] Det at Kristus er kommet, åpner for stadig dypere bekjentskap med Gud og dermed en voksende erkjennelse av hva Gud har gitt oss i Ordet. Og det er nettopp her Johannes-evangliets 'innføring i den fulle sannhet' har sin plass, hvor Jesus taler om den Hellige Ånds komme (Joh 16,13). [-]

Ved hjelp av nådegavene griper Gud igjen og igjen direkte inn i kirkens liv for å vekke, advare helliggjøre og lede den frem gjennom tidene. Jeg tror denne karismatisk-profetiske historien gjennomsyrrer hele kirkens historie. Og den er særlig nærværende på kritiske vendepunkter i historien. Tenk f.eks. på oppkomsten av munkevesenet, på Antonius som begir seg ut i ørkenen og derved gir en helt ny impuls. Og tenk på tiggermunkene, på Dominikus og Frans, som ikke kommer med fremtidsprofetier, men som erkjenner kirkens time, og at tiden er inne for å bryte ut av feudalvesenet: begge to bringer igjen evangeliets universalitet og fattigdom og 'det apostoliske liv' inn i bildet, i dem begge er det Ånden som bevirker nye oppbrudd, og som bidrar til reform av hierarkiet.»

Daværende kardinal Joseph Ratzinger i intervju i St. Olav nr. 9-2001

från Johannes Paulus till Benedictus

AV GUNNEL VALLQUIST

Johannes Paulus II:s begravning avslutade en epok och öppnade för en ny. En oväntad öppning skedde när mässan nått fram till kommunionen och en härskara av präster gick ut i den oöver-skådliga mängden och gav Kristi lekamen åt var och en som ville få del av den. Villkorlös, så som Jesus alltid gav när han gick här på jorden. Ett tecken för all världen – att tolka i evange-liets anda. Det var den blivande påven som celebrerade denna mässa. Det visste vi inte då.

Många rykten och hypoteser surrade i atmosfären, och Joseph Ratzinger var ett namn som både den romerska kurian och media med förkärlek lanserade – alltså den man som i ett par årtionden stått i spetsen för Troskongregationen, en institution som hindrat och misstänkliggjort talrika teologer, bland dem flera av vår tids främsta, och vars metoder inte skulle kunna godtagas av någon rättsstat. Ratzinger som påve? Hur skulle man våga välja kyrkans i särklass mest kontroversiella person? Det vore ju att bädda för splittring och rentav schism.

Men efter en av historiens kortaste konklaver, ett knappt dygn: *Habemus papam, Josephum Cardinalem Ratzinger*. En chock för alla «pro-

gressiva» katoliker och för ekumeniskt engagerade i alla kyrkor. Ett glatt budskap för de «konservativa» katoliker som önskar en återgång till den ordning som rådde före Andra Vatikankonciliet. Dessa missbrukade politiska termer passar inte i kyrkliga sam-

manhang, men det finns inga rättvisande. Konciliet var och är fortfarande en vattendelare i kyrkan, och de progressiva är helhjärtade anhängare medan de konservativa ställer sig reserverade eller avvisande. Själv skriver jag här utifrån min givna ståndpunkt som lärjunge till konciliet.

Vad hade hänt?

Vad var det egentligen som hade hänt under detta dygn? Hur och varför?

Som bekant gäller strikt sekretess i fråga om allt som förekommer under konklaven. Det hindrar ingalunda att mycket läcker ut, och läckorna är säkert fler än någonsin nu, sedan lokaliteterna förbättrats. En armé av utomstående personal behövs för att det rent praktiskt skall fungera och det vore ju ett mirakel om ingenting skulle tränga ut till en omvärld på helpänn

Flera av de troliga kandidaterna hade på senare tid yttrat sig offentligt om kyrkans problem och behov. Kardinal Ratzinger, som av Johannes Paulus II hade anförtrotts en ledande roll före och under konklaven, hade hållit flera predikningar som med sin tankeskärpa och djupa fromhet måste ha gjort starkt intryck på kollegerna. Inte minst framhävde han *sanningens* centrala plats i kyrkans förkunnelse och liv,

Gunnel Vallquist er forfatter og professor, medlem av Svenska Akademien og fast medarbeider i St. Olav. Hennes bøker om Det 2. Vatikankonsil, som hun fulgte på nært hold som journalist, kom i ny, samlet utgave i 1999: «Dagbok från Rom. Andra Vatikankonsilet – en kamp om fornyelse».

ST. OLAV HEFTE 7/8, 2005

och vände sig mot den «relativismens diktatur» som han fann råda i omvärlden.

Kardinal Martini, ärkebiskop emeritus av Milano, var de «progressivas» önskekandidat, trots att han på förhand avvisat varje tanke i den riktningen. Han hade före konklaven uttalat sig mycket klart och bestämt om att Andra Vatikankonciliet beslut, särskilt de som gäller decentralisering och kollegialitet, inte längre finge uppskjutas utan måste genomföras. Därmed gjorde han sig till talesman för många, särskilt i Europa och i både Latin- och Nordamerika.

Konklavens exceptionellt snabba förlopp tycks ganska lätt kunna förklaras. De båda huvudkandidaternas anhängare måste ha grupperat sig snabbt redan på måndagkvällen; strörröster på andra, exempelvis latinamerikaner, kunde inte ändra läget. Martini lär redan tisdag morgon ha av sagt sig sin kandidatur; kanske uppmanade han sina anhängare att gå över till Ratzinger. I det läget fanns inte något givet alternativ, varför man enade sig om att välja Ratzinger. Valet föll sig antagligen ganska självklart; andligt och intellektuellt torde ingen utom Martini ha kunnat mäta sig med honom.

Det förefaller som om detta val varit illa förberett från de «progressivas» sida. Under Johannes Paulus långa sjukdomsperiod betraktades det inte som god ton att uttryckligen tala om påvens väntade frånfälle och möjliga efterträdare. Både i Europa och Latinamerika hade man annars kunnat finna ett par starka och kompetenta kyrkoledare som alternativa kandidater till Martini. Så mycket mer som denne upprepade gånger klart sagt ifrån att han hade för avsikt att sluta sina dagar med att ägna sig åt forskning och bön i Jerusalem, dit han också flyttat efter sin pensionering.

Praktiskt taget alla kardinaler i konklaven hade Johannes Paulus II att tacka för sin upphöjelse. Det talade ju inte för någon större variation i inställning till kyrkans liv och problem. Den framlidne påvens utnämningar av höga ämbetsmän överhuvudtaget följde särskilda kriterier, enklast sammanfattade som följsamhet gentemot Rom. Så blev det heller inte lätt att finna kraftfulla ledare eller självständiga tänkare i kyrkans översta skikt. Kardinalskollegiet hade dessutom blivit oerhört talrikt och utspritt över hela världen, en god sak i och för sig under förutsättning att medlemmarna haft tillfälle att etablera ett fungerande kontaktnät. Så hade

inte skett, och under den korta pre-konklaven i Rom tycks de flesta av dessa mer eller mindre isolerade prelater ha förblivit utanför de kretsar som alltsedan konciliet hållit kontakt med varandra.

«Nomen est omen»

Den progressiva delen av kyrkan reagerade på budet om påvevalet först med stum förlamning, men också med fruktan. Vilka reaktioner kommer att utlösas i kyrkan? Hur många avhopp? Hur mycken vrede, förtvivlan, opposition, revolt? Kommer påvens regemente att förverkliga kardinalens ukaser och förmaningar? Eller kommer han att visa sig kapabel till förändring?

Det påvliga namnvalet har sitt intresse – *nomen est omen*, säger ordspråket. Den helige Benedictus av Nursia är Europas skyddshelgon och ett föredöme som mild och fast ledare. Av de femton påvliga bärarna av namnet var företrädaren Benedictus XV inte bara en fredsmäklare i första världskriget – något som han misslyckades med och fick lida mycket för. Han satte också sin påvliga auktoritet på att få slut på den förödande moderniststriden inom kyrkan, satte stopp för häxjakten, förbjöd angivarsekten *Sodalitium Pianum*, som verkade med företrädaren Pius X:s goda minne, och återupprättade en mängd oskyldigt misstänkta teologer och lärare.

När valet kungjordes råkade jag befinna mig i ett italienskt kloster som är på en gång ytterst traditionellt och djärvt nyskapande. Kyrkan var fylld, där fanns många gäster, man hade samlats till kvällsbönen. Alla visste att valet hade skett men inte vem som var vald. Vesperr började och fortgick precis som vanligt. När man hunnit till textläsningen kom ett torrt och tonlöst meddelande av den nye påvens namn. Inte ett ljud, inte en rörelse förnams i hela kyrkan – det var som om en blytung sky sänkt sig över församlingen. Så fortsatte korbönen, utan någon som helst kommentar. Detta upplevdes säkert av alla som ett starkt tecken: vad som än händer går gudstjänsten vidare, församlingens livsuppgift, hela kyrkans hjärta.

Jag tror att den progressiva delen av kyrkan efter den första chocken ganska snabbt återfick en balanserad inställning som jag gärna vill beteckna som typiskt katolsk: kyrkan har varit med om det mesta och överlevt. I allt väsentligt går hennes liv vidare, vem som än råkar vara påve. Trohet och sammanhållning för enhetens

skull är de särskilda nådegåvor som den romerska kyrkan fått i arv. Dessutom ett mått av förnuft: det enda vettiga och hederliga, är nu att göra sig av med alla förutfattade meningar, lysna med öppet sinne till den nye påvens uttalanden, invänta vilka hans konkreta beslut kan bli och vilka följer de kan få.

Framför allt måste man betänka den avgörande skillnaden mellan Joseph Ratzingers tidigare roll och den som nu axlas av Benedictus XVI. Som kardinal utövade Ratzinger den otacksamma sysslan att bevaka och hålla efter tankeverksamheten i den katolska kyrkan. Av allt som förekommit i Troskongregationen under hans ledning är det omöjligt att veta hur mycket som var hans egen bedömning och vilja och hur mycket som var påvens, eller ytterligare någon annans. Under ett privat samtal om kyrkan sommaren 2001 i Wien sade kardinal König något som särskilt har stannat i mitt minne: «Kardinal Ratzinger är två personer. Den ene är en sann teolog, den andre en som ger efter för vad kurian vill att han skall säga. Den negativa kraften i Troskongregationen är inte han.» Påvens uppdrag är ett helt annat än Troskongregationens: han skall vara en god och kärleksfull herde för hela hjorden, med insats av sitt liv förkunna Kristi evangelium och trovärdigt gestalta Guds barmhärtighet och rättvisa.

«... konciliet som kompass»

Hur Benedictus XVI ämnar förverkliga denna kallelse klargjorde han i stora linjer redan dagen efter valet i ett tal till kardinalerna, församlade i Sixtinska kapellet, men också till all världen eftersom det direktsändes i TV. Det var en programförklaring som genomgående betonade den nye påvens vilja att följa sina företrädare i spåren, och särskilt Johannes Paulus II, som gång på gång omnämndes med påtaglig värme.

Talet torde ha förvånat både progressiva och konservativa. Kardinal Ratzinger hade rykte om sig att inte vara någon ekumen – här kom påven tvärtom med en kraftfull deklARATION: «Den nye påven tar på sitt samvete att oavlåtligt och utan att sky någon ansträngning verka för att återställa full och synlig gemenskap mellan alla som tror på Kristus. Detta är hans högsta önskan, den trängande förpliktelse som kallar honom. Han vet att det inte räcker med offentliga uttalanden och goda avsikter; det krävs konkreta handlingar som tränger in i själarna, rör samve-

tena och manar till inre omvändelse hos oss alla. Detta är villkoret för varje framsteg på ekumenikens väg. – Inför den högste Domaren (framställd i Sixtinska kapellet) måste var och en av oss vara medveten om att vi en dag skall stå till svars för vad vi gjort eller inte gjort för hans lärjungars enhet.»

Konservativa katoliker som ser Andra Vatikankonciliet som en olycka för kyrkan har ofta satt sitt hopp till kardinal Ratzinger, men i sitt tal citerade Benedictus XVI sin företrädares råd att «ta konciliet som kompass» för att söka inriktning i det tredje årtusendet. «Också jag vill, när jag nu inleder min tjänst som Petri efterföljare, med all kraft framhålla min uttryckliga vilja att fullfölja förverkligandet av Andra Vatikankonciliet, i mina företrädares spår och i trofast kontinuitet med Kyrkans tvåtusenåriga tradition. Det är fyrtio år sedan konciliet avslutades. Tiden går, men konciliets dokument är alltså aktuella, och deras vägledning visar sig relevant både för Kyrkan och för det globala samhället.»

En angelägenhet som länge legat kardinalen om hjärtat är liturgin, och den nye påven betonar i sitt tal vikten av prästernas «oklanderliga celebration av den dagliga mässan». Troskongregationen har upprepade gånger utsänt maningar med denna innebörd, men alla har inte haft samma uppfattning om vari det oklanderliga består. Det är ingen djärv gissning att man snart kan vänta sig en reform av den gällande liturgireformen.

Till slut vänder sig Benedictus XVI till hela världen. «Den nye påvens plikt är att låta Kristi ljus, inte sitt eget, stråla inför kvinnor och män. Med detta löfte vänder jag mig till er alla, också till dem som bekänner sig till andra religioner eller helt enkelt söker ett svar på livets väsentligaste frågor, utan att ännu ha funnit det. Enkelt och med värme vill jag försäkra er att Kyrkan vill upprätthålla en öppen och ärlig dialog för att gemensamt söka mänsklighetens och samhällets sanna bästa.»

Detta tal kan länge ge anledning till kommentarer och tolkningar i skilda riktningar, men det har dragit skarpa och tydliga linjer på flera kapitalt viktiga områden. Reaktionerna på denna programförklaring, i kyrkan och utanför, önsknings och fruktan får vi anledning att följa, liksom hur påven själv i praktiken kommer att lyckas genomföra den. ●

på hellig grunn

ET INNLEGG I EUTANASIDEBATTEN

VED LISBETH ARBØL

«Hvis man sier nei til lidelse og smerte og til å bistå sine medmennesker gjennom livets siste faser, så sier man samtidig nei til selve livet, det ekte autentiske, sanne livet. Det er et virkelig svakt samfunn som ser døden og dens faser som en svakhet, som det ikke kan klare å ta seg ordentlig av og se i øynene, men må skaffe av veien ved å drepe. Et slikt samfunn forstår ikke selve livet!» Det skriver sykepleier Lisbeth Arbøl under tittelen «Døden – å fødes igjen» i det danske kirkebladet Katolsk Orientering. Vi har, med forfatterens tillatelse, forkortet artikkelen noe.

«Ved aktiv dødshjelp berøver man ikke bare et annet menneske livet rent fysisk, men også – og det er ikke mindre vesentlig – berøver man dette mennesket muligheten for utvikling og liv opplevd ved en gjennomlevet – og selvfølgelig menneskelig støttet – lidelse, smerte eller krise. Og de pårørende, som ellers ville ha fått lov til å delta i og oppleve denne absolutt ikke 'greie' prosess, avskjæres fra en verdifull erfaring. Ved å

gi opp overfor smerter og lidelser med aktiv dødshjelp, begår man faktisk tredobbelt drap,» skriver Arbøl. «Drap på selve det fysiske liv, drap på de livsmuligheter og vekstmuligheter

den døende kunne ha fått, og drap på de pårørendes livsmuligheter og erkjennelser gjennom prosessen.»

Et enormt svik

Arbøl opplever aktiv dødshjelp som «et enormt svik overfor de mennesker som står ansikt til ansikt med sitt livs største krise. Å si til dem at man vil følge deres ønske om aktiv dødshjelp, er det samme som å etterlate dem i stor ensomhet. Det er en måte å bekrefte at situasjonen er uverdig, og at de kun er til besvær.» Det disse menneskene virkelig trenger, er «at vi som profesjonelle og medmennesker blir hos dem, uansett hva og hvor lenge. Og nettopp i disse situasjoner har jeg opplevd at nesten alle som ellers har ytret ønske om aktiv dødshjelp, sier: Så godt at jeg ikke bor i Holland, for jeg tror at jeg ville angret. Det er enormt vanskelig, men jeg ville ikke unnvært denne tiden med smertene, lidelsene, krisene.»

Lisbeth Arbøl har i sine 18 år som sykepleier arbeidet nettopp med de pasientgrupper som nevnes oftest når aktiv dødshjelp debatteres, de siste seks årene ved KamillianerGaardens Hospice i Aalborg.

Etter 18 års blant virke blant «de såkalt svakeste pasientene som noen tillater seg å påstå har et uverdig liv, vil jeg sette et kjempestort spørsmålstegn ved de ordene: svak og uverdig», skriver Arbøl. Slik ordbruk er «et tegn på hvor lite vi såkalt sterke mennesker, som setter vår autonomi og selvbestemmelse så høyt, forstår. Kanskje gjennomlever de døende i virkeligheten sitt livs største og mest verdige faser.» I arbeidet ved hospicet «føler jeg ikke bare at jeg arbeider med døende, men sammen med dem i 'livets skole'. Og ofte må jeg i *betagelse* og takk til Gud nesten ta skoene av fordi jeg føler jeg er på 'hellig grunn'.»

Mennesket er en person, skapt i Guds bilde og som en integrert helhet av kropp, psyke og ånd. «Når jeg i min pleie skal være oppmerksom på dette, tenker jeg ikke på livet som en lineær prosess, men snarere som en sirkulær prosess fra unnfangelse til herlighet i Guds rike. For først da er vi hva vi er skapt til å være og kan leve i fullstendig harmoni med Gud. Så jeg kan nesten si at jeg også arbeider på en slags 'fødegang'. Som Therese av Lisieux sier: 'Jeg dør ikke, jeg trer inn livet!」

Dermed ikke sagt at vi bare skal vente på døden og herligheten, skriver Lisbeth Arbøl. «Vi er virkelig blitt bedt om å leve livet fullt ut, og nettopp et ekte og sant liv i bevissthet om at vi er skapt i Guds bilde og bærer Guds bilde i oss. Hvis denne bevisstheten om skapelse og død, hvor vi kommer fra og hvor vi går hen, integreres dypt i oss, så blir det liv vi lever nettopp mer kostbart og dyrebart. For da er ethvert sekund en kostbar og dyrebart gave. Og det blir viktig hvordan vi bruker vår kropp og våre evner. Livet blir allerede helliget.»

Åndelige behov

Hvordan hun kan påstå at «mennesker i denne livsfase preget av svakhet og smerte både fysisk, psykisk og åndelig, kanskje nettopp er i sitt livs sterkeste og verdigste øyeblikk?» Arbøl svarer at hun i sitt arbeid blant døende virkelig opplever «at alle mennesker er skapt som en relasjon til Gud», og at hun ikke har møtt «en eneste pasient som ikke hadde et åndelig behov»: Folk har bare så forskjellige erfaringer og så ulikt «språk» å uttrykke dem på. «Jeg har møtt enkelte som sa at de var ateister, men etter et nærmere møte med dem, vil jeg kalle dem 'troende ateister', for det de sa de trodde på, var et vrengebilde, en fordreining av Gud, et 'feilaktig gudsbilde'.»

Mange pasienter vil også gjerne tale om Gud «sånn lidt ad bagveien,» skriver Arbøl. Og forteller om en pasient «som i sin angst holdt min hånd fast i flere timer, og som ikke ønsket å tale om åndelige ting», men som til sist, etter å ha vært taus hele tiden, spurte om Arbøl ba. «Det måtte jeg svare bekreftende på. Det er den måten jeg selv kan være til stede i et slikt angstfylt rom. 'Takk,' svarte den døende.» Man kan nesten føle at «to menneskers ånd kan kommunisere», skriver Arbøl. Hun understreker at hun ikke overskrider den grense den enkelte pasient selv setter for hva han/hun vil snakke om, men de følelser – angst og annet – hun fornemmer hos pasienten, «kan jeg omsette i bønn, og det kan pasienten merke.»

«Når menneskets kropp begynner å gi opp, og legeme og psyke er trette, og pasienten kanskje nesten er bevisstløs, så er det åndens behov som trer sterkere frem. Så kan pasient, pårørende og sykepleier bedre 'høre' og 'se' ånden i denne situasjon. De pårørende og/eller sykepleieren kan så å si be sammen, for og med pasientens ånd i Jesu navn. Jeg tror, og jeg synes jeg kan erkjenne, at Kristus gjenoppvekker den ånd og de åndelige behov Gud selv ved skapelsen har nedlagt i hvert eneste menneske. Og på den måten hvisker Gud selv, ja nærmest lokker oss til virkelig å bli helt oss selv og gjenfinne oss selv hos Gud igjen. Det er som et lite barn som gjenkjenner sin fars stemme og hånd og blir trygg ved det. Og Gud kjenner virkelig hver og en av sine skapninger, for han vet nøyaktig hvilke behov det enkelte menneske har. På dette tidspunkt kan mange pasienter virke dypt bevisstløse, men bevissthetsnivået er bare annerledes, og hørsel og *følesans* er ofte intenst skjerpet. Jeg har opplevd mer enn en pasient som omgivelsene trodde var dypt bevisstløs, som plutselig begynte å be med i Fadervår.»

En fødsel i døden

«Vi er tilbøyelige til å oppfatte døden som en total avslutning av kommunikasjon, men den er

Når menneskets kropp begynner å gi opp, og legeme og psyke er trette, og pasienten kanskje nesten er bevisstløs, så er det åndens behov som trer sterkere frem.

snarere begynnelsen på total kommunikasjon med Gud,» skriver Arbøl. Det er det hun mener når hun sier at «disse såkalt svake pasientene kanskje opplever de sterkeste og verdigste perioder av sitt liv. De begynner virkelig å bli sett og se seg selv som det de er, Guds elskede skapninger. Og da er det så viktig at vi blir hos dem

i disse dager, timer, øyeblikk, at de opplever vår nærhet og aksept.

*Sett med troens øyne
er døden ikke bare
som en fødsel –
døden er en fødsel.*

Vi kan ikke alltid gjøre så meget, selv om vi er blitt dyktige og kan lindre meget med medisin, men vi kan være til stede, og forbli

der. Å møte et aksepterende, kjærlig blick og en hånd som ikke slipper midt i en kamp, på hvilket nivå den enn utspilles, kan hjelpe den døende til å føle seg akseptert og elsket, ikke svak og uverdigg, og dermed turde slippe taket.»

Å slippe taket

Kunsten å dø krever at vi lærer å slippe taket i oss selv og velge én sann virkelighet i stedet for kanskje 1000 lokkende muligheter, skriver Arbøl. Og minner om at «hele livet består i å ta imot og gi slipp». Hun viser til Johannes-

evangeliets beretning om Maria Magdalenas møte påskemorgen med den oppstandne Kristus, som ber henne ikke røre ved ham (Joh 20,11-18). «Maria Magdalena må midt i sine tårer innse at hun må slippe den Jesus hun kjenner. Han er den eneste som noensinne har forstått og gjennomskuet hele hennes virkelighet, og han har helbredet henne. For å lære den oppstandne Jesus og hans ånd å kjenne, må hun slippe ham. Slik sier Jesus også kjærlig vårt og de døendes navn. Vi gjenkjenner Jesus. Og vi innser at vi må gi slipp på det velkjente for å møte den oppstandne Jesus og det sanne liv.»

Avslutningsvis refererer Lisbeth Arbøl fra kapittelet «Death, a second Birth» i boken «Against an infinite Horizon» av oblatpater Ronald Rolheiser: Det er en fødsel i døden, en død i fødselen Man mottar ved å gi, og man gir ved å motta. Mennesket frykter livet etter døden, slik en baby frykter livet etter fødselen. I døden våkner et minne i vår sjels og vår kropps dype lag om et enormt 'dytt', en enorm kraftanstrengelse mange år tidligere. Likesom for mange år siden lover en strålende lypassasje oss en ny verden. Igjen vil vi ikke ha mye vi skal ha sagt om vår fødsel. Vi må stole på at det er best for oss å bli født. Sett med troens øyne er døden ikke bare som en fødsel – døden er en fødsel. ●

Litteratur:

Wilfried Stinissen: *Jag dör inte, jag träder in i livet* (Libris, 2001)

John Clarke, O.C.D.: *St. Thérèse of Lisieux, her last conversations* (ICS Publications, Washington, D.C., 1977)

Ronald Rolheiser: *Forgotten among the Lilies* (Mary Magdalena's Easter Prayer". 176) (Hodder & Stoughton, 1990. Har været utsolgt fra forlaget, men vist netop genoptrykt. Se www.pensum.dk)

Ronald Rolheiser: *Against an infinite Horizon* (Hodder & Stoughton, 1999)

Peter Damgaard Hansen: *Integrative counselling* (håndbog udarbejdet 2001.

Se www.peter-damgaard-hansen.dk)

Sheila Cassidy: *Sharing the Darkness - The Spirituality of Caring* (Daton, Longman and Todd, 1991)
Den Katolske Kirkes Katekismus (St. Olav Forlag 1994). Afsnittet om de 10 bud om det 5. bud – «Du skal ikke slå ihjel» artiklerne 2276, 2277, 2278 og 2279)

Lucia Piccarreta (1937): *The mercy of God at the moment of death*

John Paul II: *The theology of the body* (Pauline Books & Media, Boston, 1997)

Kamillianer Gaardens Hospice hjemmeside: www.hospice-aalborg.dk har omfattende litteraturliste. (video af ca. 1 times varighed - også egnet til undervisningsbrug - om Kamillianer er Gaardens Hospice, kan købes hos AKTV, Aalborg Kristne TV, tlf. 98 10 25 00)

Tidligere artikler I KO:

Nr. 4, 1998: *Hospice på vej i KamillianerGaarden i Aalborg*

Nr. 13, 2002: *Aktiv dødshjælp... eller aktiv livshjælp*

Lisbeth Arbøl, sygeplejerske på Kamillianer Gaardens Hospice, email: lisbetharboel@hotmail.com

Adr. Ny Kastetvej 27, st. 9000 Aalborg, Danmark

«... og fører deg dit du ikke vil»

OM BERNT OFTESTADS BOK «SIGRID UNDSET:
MODERNITET OG KRISTENDOM»

AV KARIN-HELENE R. HOGNESTAD

Overskriften er et sitat som i sin helhet lyder: «Sandelig, sandelig sier jeg deg: da du var ung bandt du beltet om deg og gikk dit du selv ville. Men når du blir gammel, skal du strekke ut dine hender, og en annen skal binde beltet om deg og føre deg dit du ikke vil.» Det er den oppstandne Herre som sier dette til Peter. (Johs. 21.18).

Disse ordene dukket stadig opp i meg som en bakgrunnsmusikk da jeg leste Bernt Oftestads bok: «Sigrid Undset; modernitet og kristendom.» En bok som tar utgangspunkt i sentrale verk av Sigrid Undset og tolker dem i lys av begrepene modernitet og katolisisme.

Selv har Oftestad satt et lite Undset sitat på første side i boken: «Hva kan hvert enkelt menneske gjøre ut av sitt eget liv? – det er det som avgjør hva den nye tid skal bli lik.» Sitatet er fra 1935, og Sigrid Undset hadde det meste av sin skjønnlitterære produksjon bak seg. I 1939 kom

hennes siste roman *Madame Dorothea* og i 1951, post mortem, kom *Catharina av Sienna*. Da hadde hun opplevet å se dette bestillingsverket refusert av det prestisjetunge forlaget Doubleday & Doran. Hennes første og siste bok led

samme skjebne, refusert av forlaget. Men mellom disse to bøkene finner vi et forfatterskap som på sitt beste var noe av det ypperste vi har hatt.

Kjærlighetens muligheter og skuffelser

I jungelen av bøker om Sigrid Undset er det enkelte som skiller seg ut, noen positivt, andre negativt. (Det er utrolig hva man kan finne på å skrive om, og hvordan man blottlegger et menneske.) På den positive siden er så absolutt ovennevnte bok av Oftestad. Ved å speile hennes skjønnlitterære bøker i begrepene modernitet og kristendom, to begreper som nødvendigvis ikke står i motsetning til hverandre, gir han oss sin tolkning av det han ser i dette speilbildet.

Oftestad konsentrerer seg om sentrale verk fra tre epoker i hennes forfatterskap. Første

*Karin-Helene R. Hognestad. –
cand.theol. fra Universitetet i
Oslo, 1965; 1. bibliotekar
ved Norges Teknisk-
Naturvitenskapelige
Universitetsbibliotek,
Trondheim, nærmere bestemt
Gunnerusbiblioteket, som
omfatter humaniora mv.*

ST. OLAV HEFTE 7/8, 2005

epoke danner de skjønnlitterære verkene fra debutboken *Fru Martha Oulie* (1907) frem til to av novellene i *Splinten av trolldspeilet* fra 1917. Oftestad viser hvordan Sigrid Undset i disse bøkene går direkte inn i det moderne menneskets liv og situasjon slik det utfolder seg i den norske middelklassen. Ved å ta utgangspunkt i

... Oftestad viser oss hvordan Sigrid Undset lar sine personer utvikle seg i skjæringspunktet mellom kjærlighetens muligheter og skuffelser.

hennes beskrivelse av kjærligheten, sviket, skuffelsen (og av og til et håp) mennesker og kjønn i mellom, benytter Oftestad denne litteraturen til å vise oss hvordan Sigrid Undset lar sine personer utvikle seg i skjæringspunktet mellom kjærlighetens muligheter og skuffelser.

Oftestad konkluderer med å fastslå at

Undset i dette skjønnlitterære forfatterskap fremstiller moderne mennesker med moderne problemer. Men det kan lett bli en snever oppsummering av denne epoken i hennes forfatterskap. Ved å velge kvinner fra et bestemt sosialt sjikt (inspirert av de mange kollegaene hun hadde som «kontorrotte» i sine første ungdomsår?), valgte hun å benytte nettopp kvinner fra lignende miljø når hun maler kvinners liv, håp, drømmer, oppbrudd, seksualitet og skuffelser. De bryter ut av sine grå kontorliv, gifter seg med den de «fikk» da drømmen om noe annet brast. Når kvinnene (og ofte også mennene) ser tilbake på sitt liv og ekteskap, ser de ofte at det bildet de hadde skjønnmalt i sin ungdom, var krakelert.

Fra «kvinnesyndpunkt» til middelalder

Parallelt med sitt skjønnlitterære forfatterskap fra denne hennes tidlige skjønnlitterære periode, kaster Sigrid Undset seg etterhver også ut i en annen type formidling. Hun blir en ivrig debattant og var den første kvinne på talerstolen i Studentersamfundet i Trondhjem (1914).

Denne virksomheten er først og fremst nedfelt i *Et kvinnesynspunkt* fra 1919. I dette avsnittet i Oftestads bok, savner jeg noe i fremstillingen for å få et helt bilde av Sigrid Undset, slik han tegner det i lys av modernitet og katolisisme. Selvfølgelig har hennes måte å møte den fremvoksende kvinnesaksbevegelsen på, vært

med på å meisle både hennes eget kvinnesyn og den avstand hun tar fra kvinneforkjempernes svartmaling av kvinnes forhold og oppgaver. Men at hennes katolisisme skulle være en konsekvens av hennes feminisme, tar jeg faktisk avstand fra (kanskje strekker jeg Oftestad urettferdig langt her, men han kan leses slik). Riktignok kunne essayet *Begrepsforvirring* fra 1919 leses som en katolsk og antifeministisk kvinneverdning da som nu, men det var neppe mer enn ett av mange elementer som førte henne frem til et kristent og katolsk livssyn.

Sigrid Undset er nå rede til å gå inn i middelalderens religiøse og sosiale liv, og hun forsøker seg – igjen – på en roman med motiv fra middelalderen. Både hennes religiøse og kvinnepolitiske utvikling hadde gjort henne i stand til å gå inn i en tid hvor hun kunne se mennesker som levde med kirken og troen som en integrert del av sine liv.

Utallige er de som har hevdet at det var arbeidet med disse romanene som førte Sigrid Undset inn i den katolske kirken. Det var nok hennes voksende forståelse for den kristne tro som gjorde at hun for disse bøkene fant en bedre grobunn i middelalderen enn i sin samtid. Sigrid Undsets middelalderromaner er blant hennes mest leste, og det ser ut til at det ikke er noen hindring for bredden av lesere at disse bøkene beveger seg innenfor en kristen, katolsk kontekst.

En himmel over hverdagen

Det er ikke lett å skrive konstruktivt om verk som er så ofte behandlet og gjennomdebattert som disse er. Men ved å plassere disse bøkene «Sitz im Leben» både kulturelt, sosiologisk og intellektuelt, benytter Undset modernismen med hell som verktøy også i disse bøkene. Her får kvinnene de menn de drømmer om, men livet blir ikke enklere av den grunn. Trekk av drømmer som brister, utukt, oppbrudd, skuffelser og menneskelige svik finner vi også her, og hverdagene kunne være like grå som i samtidsromanene. Men det hadde åpnet seg en himmel over de liv som det fortelles om, en himmel de forholder seg til eller kjemper mot, men den er der.

Det har vært en fornøyelse å gå sammen med Oftestad gjennom disse to verkene. Jeg våger også å si at det så avgjort er gjennomgangen av bøkene om Olav Audunsson som engasjerte meg mest.

Middelalderromanene bæres av de mange fine samtaler Undset formidler mellom prester og legmenn. Noen av de fineste er i mine øyne samtaler mellom Kristin og mester Gunnulf i *Husfrue*. Samtaler som får avgjørende betydning for Kristin og handlingen, og som jeg gjerne skulle sett hadde vært trukket sterkere inn i behandlingen av Kristin-trilogien.

Dette kunne Oftestad også ha spilt på i sin gjennomgang av bøkene om Olav Audunsson, han som må gå gjennom hele livet uten å få skrifte sin store synd. Oftestad med sin katolske bakgrunn og tunge teologiske skolering kunne utnyttet dette på en mer spennende måte.

«Kvinnesindet er det ikke lett å skjønne seg på,» lar Undset Lavrans uttrykke i *Kransen*. Nei, det er hverken lett å skjønne Kristin eller Ingunn. Men den som forsøker, finner mange fellestrekk mellom kvinnene fra middelalderen og kvinnene fra nutidsromanene. Lengsler, oppbrudd, «utukt», skuffelse, elementer som vi finner i modernismen, finner vi også her. Men den kristne kontekst middelalderkvinnene settes inn i, gjør at begreper som synd og skyld kan betones sterkere enn i nutidsromanene..

Kanskje dette også kunne kommet mer frem i Oftestads bok?

«Konvertittromanene»

Oftestad går tilbake til nutidstomanene i sin siste del av sin bok. Her er det de såkalte «konvertittromanene» *Gymnadenia* og *Den brennende busk* fra 1929 og 1930 som Oftestad konsentrerer seg om, bøker som fikk en meget blandet mottagelse da de først kom ut. Sigurd Hoel

sier i sin anmeldelse i Arbeiderbladet at «vi utsettes for vidløftig religiøs propaganda, forfatterinnen gjør oss til gjenstand for en rekke omvendelsesforsøk... og trekker oss til messe tidlig og sent». Mange av datidens anmeldere

omtalte bøkene i lignende ordlag.

Men Oftestad har annammet det genuint kristne innholdet i disse bøkene. Han lar oss derfor slippe den frustrasjonen og irritasjonen som så mange anmeldere lar prege sine anmeldelser. Bøkene er «spunnet» over et Thomas Aquinas-sitat: «Nåden opphever ikke naturen, men forutsetter den og fullbyrder den.»

... boken har vært utrolig engasjerende og inspirerende å arbeide med...

Undset lar pastor Tangen si disse ordene tidlig i bøkene, og hun makter å la dette sitatet bli en fin ramme om hovedpersonens liv og kristne utvikling. Oftestad ser dette og kan derfor yte bøkene en rettfærdighet som få har maktet.

Bokens sluttkapittel, *Undsets katolisisme og det moderne*, samler på en ypperlig måte opp bokens undertittel: modernitet og katolisisme. På en overbevisende måte underbygger han sin påstand om at Undsets kriseartede erfaring med det moderne, heri også kvinnesaks-problematikken, fikk en lykkelig løsning i katolisismen.

Jeg har imidlertid antydnet at det ikke bare var hennes forhold til datidens kvinnesak som førte henne inn i den kristne tro og den katolske kirke. Et viktig element i hennes utvikling fra agnostiker til kristen mener jeg vi finner allerede i hennes Londontid i 1912. Her møtte Sigrid Undset nythomismen, blant annet gjennom forfattere som Chesterton, Belloc og sikkert mange, mange flere. Det hadde avgjort gjort boken enda mer interessant hvis dette også hadde blitt sterkere betonet.

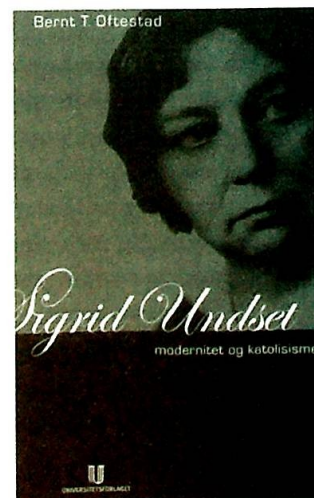
En del trykkfeil og faktafeil skjemmer en ellers så god bok. Den fortjente en mer nøyaktig korrektur.

Når det er sagt, har Oftestads bok vært utrolig engasjerende og inspirerende å arbeide med. Sigrid Undset var en mangfoldig forfatter med et mangfoldig forfatterskap som bl.a besto av romaner, essays, dikt og polemiske skrifter. Det er alltid spennende når det kommer en bok om henne av et slikt format som denne. Hvordan hun levet sitt liv under skiftende omstendigheter eller oppdro sine barn, kan så godt legges under glemselens slør. Hennes tanker og skrifter vil vi alltid kunne finne noe nytt i. Boken er meget godt egnet som grunnlag for videre tenkning og diskusjon rundt Sigrid Undsets litteratur og den tid hun levet i.

Bernt Oftestad:

Sigrid Undset; modernitet og katolisisme.

Oslo, Universitetsforlaget, 2003.

Grimkjell – den glemte biskop

AV HELGE MAGNUS IVERSEN

Hellig-Olavs hirdbiskop Grimkjell er lite påaktet blant norske katolikker. Men ved siden av Hellig-Olav selv, er det vel få som har hatt like stor betydning for Kirkens fremvekst i Norge.

I rekken av norske erkebiskoper og biskoper før reformasjonen, er ett navn forunderlig lite påaktet – iallfall utenfor faghistorikernes krets: Biskop Grimkjell lyser ikke på allmennkunnskapens himmel.

Snorre omtaler ham, han er ikke minst referert til i Gulatingsloven og Frostatingsloven, og den tyske middelalderhistoriker Adam av Bremen (som levde og virket noen få tiår etter Grimkjell) nevner ham. I nyere tid har Grimkjell dukket opp igjen i sogespill som Stiklestadspelet, Mostraspelet og enkelte andre dramatiseringer av Olav den Helliges liv og død og kristningen av Norge. Men hele tiden er Grimkjell en biperson i Hellig-Olavs skygge, den geistlige rekvisitt som deklamerer de nye lover, feirer messen og forretter dåp. Med utgangspunkt i Snorre nevnes biskop Grimkjell i standardverker i norsk

historie, men bare unntaksvis er hans rolle drøftet og utdypet. Blant unntakene er en grundig artikkel av førsteamanuensis Øyvind Norderval i År-

bok for Nidaros bispedømme. Hans drøfting ligger til grunn for denne artikkelen.

Grimkjell var Olav Haraldssons hirdbiskop, en av de mange prester og bisper den nyomvendte vikinghøvdingen tok med seg fra England rundt 1015 for å oppfylle sin visjon for Norge: Erobre kongemakt og fullføre kristningen av landet. Kildematerialet er ytterst sparsomt når det gjelder Grimkjell og de øvrige geistlige rundt kong Olav. Grimkjells alder vet vi intet om, men forutsetningsvis må han ha vært flere år eldre enn kong Olav (f. ca. 995) ettersom han i 1015 ble titulert biskop og ifølge Adam av Bremen var berømt for sin lærdom.

Utover at han var engelsk biskop, er kildene tause om Grimkjells bakgrunn. Men noen antydninger får vi: Han synes å ha vært nevø av den biskop Sigurd (eller Jon-Sigurd) som Olav Trygvasson hadde med seg på sin kristningsferd til Norge da han i 995 steg i land på Moster og etter tradisjonen bygde den første kirke i Norge der. Grimkjell på sin side ble onkel til biskop Asgaut, som av Harald Hårdråde ble satt til biskop i Oslo rundt 1050. Da Olav Haraldsson rømte landet i 1028 som følge av danskekongen Knut den mektiges angrep og norske stormenns opprør, lot han Grimkjell bli igjen for å ta hånd om kirken, og Grimkjell skal da ha slått seg ned

Helge Magnus Iversen er tidligere journalist og redaktør med bl.a lokalhistorie som arbeidsområde; konverterte i 2002 og driver nå som frilanser for St. Olav menighet, Oslo.

ST. OLAV HEFTE 7/8, 2005

hos sin niese, som var husfrue på en av storgårdene ved Mjøsa. Grimkjell hadde åpenbart også en norsk bakgrunn og kan ikke ha vært uten kunnskap om Norge da Olav Haraldsson valgte ham ut til sitt følge. Sannsynligvis var det nettopp derfor han ble valgt til å være i Olavs innerste krets av rådgivere.

Røverhøvdingen blir statsmann

For å forstå dette valget, er det nyttig å kjenne Olavs egen bakgrunn. Han dro i viking som 12-åring, og før han ble tyve, ga hans egne hærmenn ham kongsnavn. Helt ut av intet var dette ikke, for som oldebarn av Harald Hårfagre mente Olav selv å ha et berettiget krav på en kongstittel i Norge. Når omgivelsene aksepterte dette, ligger implisitt en bekreftelse på at den unge krigeren var nettopp en framifrå kriger. Med datidens målestokk fra det hedenske ættesamfunnet i Norge kan Olav ikke ha stått tilbake for noen i voldelig fremferd og maktvilje. Etter herjinger både i Østersjølandene og England, var Olav blitt en meget holden mann da han gikk i hærtjeneste hos hertug Richard II av Normandie.

Olavs vendepunkt kom da han vinteren 1013-14 lå som gjest hos hertug Richard i Rouen. I løpet av sine år utenlands på plyndringstokt hadde han utvilsomt møtt kristendommen både direkte og indirekte. Samtidig var nok påvirkningen fra den hjemlige fedrekult og åsatro svekket som følge av at han ikke besøkte hjemlandet i disse årene. Den norrøne hedenskap var stedbunden i den forstand at den var knyttet til hovet og faste blotesteder hjemme. Hos den kristne hertug Richard og i møtet med det blomstrende og livskraftige kristne miljøet i Rouen, må Olav Haraldsson ha opplevd en åndelig utvikling, som førte frem til kristentro og dåp.

Ved hertughoffet i Rouen møtte Olav også en annen kunnskap som ble avgjørende for hans senere virke: Fortellingene om keiseren av Guds nåde, Karl den Store, alle datidige kristne kongers og fyrsters store ideal. For Karl den Store ble det å samle Europa under korset, med sverdets hjelp, det altopplukende mål. Den samme visjon slo rot i Olav Haraldsson. For ham ble det to sider av samme sak å opprette rikskongedømmet i Norge og fullføre kristningsverket som hans forfedre Håkon den gode og Olav Trygvasson hadde startet.

Fra Normandie la han hjemveien via

England og seilte videre mot Vestlandet høsten 1015. I løpet av relativt kort tid oppnådde han, dels gjennom militære seire og dels gjennom forhandlinger på landsdelstingene, kongenavn over hele det daværende Norge. Deretter sto kristningen for tur. Det er nå biskop Grimkjell kommer ut fra skyggene.

Den gode hjelper

Da Olav vendte hjem, var de norske kyststrøkene langt på vei kristnet, iallfall i navnet. Men i innlandet og i Trøndelag, der Ladejarlene ennå rådet, satt hedenskapen godt i selv om områdene formelt var kristnet. Kong Olavs mål var å sette *kristenretten* som en landslov, ikke bare for å kristne landet og gi Kirken et lovformelig fotfeste, men også for å legitimere sitt nye kongedømme, helt i Karl den Stores ånd.

Men Olav Haraldsson hadde en begrensning. Han var på ingen måte boklærd og kunne sannsynligvis hverken lese eller skrive. Snorre beretter hvordan kongen kalte til seg landets kyndigste menn og lot dem fremsi de lovene Håkon den gode tidligere hadde satt, for så å endre dem ved å legge til og trekke fra. Den som hadde kunnskapen og evnen til å føre den nye kristenretten i pennen og bringe den nye lovgivningen på linje med Kirkens ønsker og behov, var biskop Grimkjell. Såvel Gulatingsloven som Frostatingsloven har klare henvisninger til hva «Olav den Hellige og biskop Grimkjell fastsatte på Mosterting».

Nå var det skjellsettende Mosterting, som ble holdt ca. 1024, neppe et norrønt lagting i tradisjonell forstand. Formålet var åpenbart å ordne de rent kirkelige forhold, og slik sett kan man nesten tale om et kirkemøte der kongen, Kirkens menn og stormennene besluttet kirkeordningen og et konkret regelverk, som også fikk konsekvenser for det sivile liv utenfor Kirken. Viljen og makten bak kristenretten var kongen selv, men strategen for kirke- og statbyggingen, var biskop Grimkjell.

Kong Olavs og biskop Grimkjells kirkelige lovgivning er ikke bevart eller overlevert i sin

Den som hadde kunnskapen og evnen til å føre den nye kristenretten i pennen og bringe den nye lovgivningen på linje med Kirkens ønsker og behov, var biskop Grimkjell.

opprinnelige form, men i landsdelslovene finner vi som nevnt klare henvisninger til hovedpunktene. Den kristenretten som ble satt på Mostertinget, er sannsynligvis senere blitt approbert av de andre tingmøtene rundt i landet. Retningslinjene som ble fastsatt, var i samsvar med katolsk misjonspraksis i middelalderen, og bestemmelsene om Kirkens stilling falt sammen med de idealer som styrte den kirkelige reformbevegelse i Europa på 900-tallet. Slik sett fikk Kirken i Norge sin første organisering, og den fikk samtidig tilslutning til europeisk kirkerettslig tradisjon.

Internasjonalisten

Men biskop Grimkjells perspektiv var enda videre: Kirken i Norge skulle ikke bare være nasjonal og knyttet til kongedømmet, den skulle også knyttes til det overnasjonale kirkelige fellesskap. Tilskyndet av kong Olav, reiste Grimkjell til erkebiskopen i Bremen med gaver og bønn om at erkebiskopen måtte sende misjonærer til Norge. I samtiden kunne nok dette reisemålet fortone seg noe underlig, for hovedtyngden av den kristne misjon i Norge var inntil da kommet fra England og Irland, og Grimkjell selv hadde engelsk bakgrunn. Men under overflaten kan vi i ettertid ane en kløktig strategi:

... Grimkjells rolle som Olavs åndelige veileder og støttespiller såvel i kristningsverket som i etableringen av det kristne rikskongedømmet, kan vanskelig undervurderes.

En bevisst allianse med erkebispedømmet Hamburg-Bremen i arbeidet med kristningen av Norge var kraftfull realpolitikk. En orientering mot vest, mot England, var rundt 1020 problematisk. Den dansk-engelske kong Knut den mektige og kong Olav var bitre motstandere, og kong Knut søkte engelsk støtte for å bygge opp den danske kirke. En norsk allianse

med erkebiskopen i Bremen ville styrke norsk posisjon i konflikten med kong Knut.

I første omgang ble det imidlertid kong Knut som trakk det lengste strå da han i 1028 med misnøyde, norske stormenns hjelp fordrev kong Olav fra Norge. Det er uklart om Grimkjell i første omgang ble med på flukten østover til Sverige og Novgorod, men uansett

var han raskt tilbake i Norge for å ivareta Kirkens tarv og dermed også kong Olavs interesser. Dette var ikke bare en tillitserklæring til Grimkjell, men også en formidabel diplomatisk oppgave som ikke kan ha vært uten faremomenter for Grimkjell selv. Det foreligger ingen presis informasjon om hva Grimkjell gjorde i Norge de to årene før kongen kom tilbake og falt på Stiklestad, men det later til at han hadde sin base hos slektninger på Opplandene.

Det er heller ingen opplysninger om hvorvidt Grimkjell deltok i eller var til stede under slaget på Stiklestad. Men desto tydeligere fremtrer han etterpå. Etter kong Olavs død begynte ryktene å løpe om jærtegn ved hans grav, og våren eller forsommeren 1031 sendte trønderne bud etter Grimkjell og ba ham komme til Nidaros for å undersøke forholdene. Igjen viste Grimkjell seg som en forutseende realpolitiker. Det første han gjorde var å reise innom Einar Tambarskjelve som de foregående år var blant kong Olavs motstandere. Grimkjell og den aldrende høvdingen på Skaun ble ifølge Snorre «enige i alt de talte om», og dermed var en viktig allianse knyttet i forkant av en mulig helgenkåring.

For helgenkåring av den falne kongen må ha ligget i Grimkjells bakhode. Det ville styrke Kirkens posisjon, det ville øke rikskongedømmets legitimitet for Olavs etterfølgere, og det ville skape en nasjonal front mot det stadig mer upopulære danske fremmedstyret. Alliansen mellom «kongepartiet» (Grimkjell) og «bondepartiet» ved Einar Tambarskjelve var en nødvendig forutsetning for fronten mot den danske settekonige Svein Alfivasson (kong Knuts sønn) og kongemoren Alfiva.

Ifølge Snorre var det kongemoren som sterkest motsatte seg at biskop Grimkjell åpnet Olavs grav, og som sterkest krevde tester som kunne bevise hans hellighet. Den som ga henne svar etter noter, var Einar Tambarskjelve, men i bakgrunnen aner vi diplomaten Grimkjell, som etter munnhuggeriet «fikk kong Sveins samtykke og hele folkets dom» i helligerklæringen av kong Olav. Myndigheten til helgenkåring lå på den tid hos den lokale biskop og ikke hos Paven. Grimkjells helgenforklaring av kong Olav bygget selvfølgelig ikke bare på folkets dom og kongens samtykke, men først og fremst på de mange jærtegn som allerede var bevitnet ved kong Olavs grav, og hva han selv så da kisten ble åpnet: Den døde kongens friske legeme

og hår og negler som var vokst som om han var i live.

Langtrekkende konsekvenser

Politisk sett var slaget på Stiklestad mer et sammenstøt mellom to ulike samfunnssyn enn det var et oppgjør mellom kristendom og hedenskap. Landet var i hovedsak allerede kristnet, og blant de høvdingene og bønder som sto mot kong Olav, var mange kristne. Disse representerte det gamle samfunnet der ætter og lokale høvdinge dominerte, mens kong Olav representerte et nytt samfunn der rikskongen og Kirken var maktsentrum. At hedenskap og kristendom ble en underordnet konflikt i denne striden, ser vi tydelig i det at flere av kong Olavs mest fremtredende motstandere blant stormennene ett år etter hans død var blant de fremste talsmenn for å helgenerklære ham. Nøkternt sett kan ikke utelukkes at de også hadde andre motiver enn bare de kirkelige og fromhetsmessige, for deres tidligere begeistring for danskestyret snudde seg raskt til misnøye da den forventede gevinst uteble.

Når biskop Grimkjell så raskt og beslutsomt helgenerklærte kong Olav, utløste han flere omstendigheter som fikk langtrekkende konsekvenser i Kirkens og Norges historie: For det første ble det etablert en raskt voksende Olavskult, som spredte seg over store deler av Europa, og som er levende den dag i dag. Allerede 20-30 år etter St. Olavs død fantes det skrevet liturgisk materiale, åpenbart skapt i Norge og senere spredt til England, og flere forskere mener Grimkjell er opphavsmann. Dernest var kanoniseringen av kong Olav en helt nødvendig forutsetning for det såkalte Olavspatronatet i senere norsk middelaldersk kongeideologi.

Den mest umiddelbare politiske konsekvens var at kanoniseringen bidro til å berede grunnen for bruddet med Danmark da Knut den mektige døde i 1035, og legitimere kåringen av Olavs sønn Magnus til norsk rikskonge. En mer langsiktig virkning var stabiliseringen av det norske rikskongedømmet som Magnus Olavsson og Olavs halvbror Harald Hådråde fullførte nettopp ved å lene seg på helgenkongens ry. Den startet med kanoniseringen i 1031, og ble fullbyrdet da biskop Grimkjell i 1046 deltok på forsoningsmøtet mellom Magnus Olavsson og Harald Hådråde, slik det er beskrevet hundre år senere av munken og historikeren Theodoricus.

Litteratur:

Øyvind Norderval: Biskop Grimkjell – ideolog og strateg for innføringen av det kristne kongedømme i Norge, Årbok for Nidaros bispedømme 1998

Fridtjof Birkeli: I. Det norske Grimkjell-problem og II. Det engelske Grimketel-problem, Tidsskrift for Teologi og Kirke 51, 1980

Claus Krag: Vikingtid og rikssamling, Aschehougs Norgeshistorie 1995

Charles Joys: Hellig Olavs arv, Vårt folks historie, Aschehoug 1962

Erik Gunnes: Rikssamling og kristning, Norges historie, Cappelen 1976

Pater Olav Müller: St. Olav, 1993

Snorre: Olav den helliges saga og Harald Hådrådes saga

Hva Grimkjell gjorde de femten mellomliggende år, forblir i historiens skygge. Kildene gir ingen sikre opplysninger. I nyere tid har forskere som Arne Odd Johnsen og Fridtjof Birkeli gitt sin støtte til P.A. Munch, Gustav Storm og Anathon Aall som mente Grimkjell må være identisk med den engelske biskop Grimkillus/Grimkytel, som var biskop av Selsey fra 1038 til sin død i 1047. Øyvind Norderval drøfter Johnsen og Birkelis kildebruk og hypoteser, og konkluderer med at det ikke finnes bevis for at Grimkjell og Grimkillus er identiske, men heller ikke bevis for det motsatte. Selv om identifikasjonen kan være plausibel, gir den ikke fyldestgjørende svar på Grimkjells virksomhet etter 1031.

Denne gåte er til å leve med, for biskop Grimkjells storhet ligger i det han utrettet frem til 1031. Og fra et norsk, katolsk perspektiv blir hans gjerning ganske formidabel. Å spekulere i hva Hellig-Olav ville klart å utrette uten Grimkjell – eller omvendt – er meningsløst. Sikkert er at Grimkjells rolle som Olavs åndelige veileder og støttespiller såvel i kristningsverket som i etableringen av det kristne rikskongedømmet, vanskelig kan undervurderes. De to ble de ideelle teamledere for gjennomføringen av martyrkongens visjon.

Utenfor Moster kirke har Grimkjell fått sin rettmessige plass: Der står tre bautastener: Olav Trygvason og St. Olav med biskop Grimkjell mellom seg. Har han en like fremtredende plass blant norske katolikker, som virkelig bør holde Grimkjell frem som en av de store i den norske Kirkes historie? ●

legender og hellige steder i Frankrike

AV HELGE ERIK SOLBERG

Alle kjenner til Lourdes, og mange har vært der selv. Dette pilgrimsstedet er utvilsomt det mest berømte i Frankrike, men det er ikke det eneste hvor mennesker drar for å be, gjøre bot og søke åndelig fornyelse. Det er mange pilgrimssteder i Frankrike. De eldste stedene skal ha røtter helt tilbake til kristendommens første begynnelse i Frankrike. La oss se litt på to eksempler, Rocamadour og La Sainte Baume.

Rocamadour

Stedet ligger i den vestlige delen av Massif Central, ikke langt fra Dordogne-elven. Det er et kjent pilgrimssted, hvor man oppsøkte og ba foran en liten, sort statue av Maria, den mirakuløse *Maria av Rocamadour*. Her er det funnet en kirkeklokke fra 500-tallet i en grotte i den steile klippen, og denne klokken tas som tegn på at Rocamadour allerede da var et hellig sted.

Legendene hevder at Bibels Sakkeus (Luk 19, 1-10) kom til Frankrike som misjonær sammen med Veronika – hun med svetteduken – og endte sine dager i Rocamadour. Tradisjonen sier også at Veronika og Sakkeus var ektefeller, og at

det var Sakkeus som laget den sorte mariastatuen.

Hvorfor er mariastatuen sort? Det er en gammel tradisjon å fremstille Maria slik. Bare i Frankrike kjenner man til 205 sorte mariastatuer. Noen av disse er blitt ødelagt av hugenotter eller under revolusjonen. Den mest kjente statuen finnes i Chartres. Montserrat (Spania) og Czestochowa (Polen) har også berømte, sorte mariastatuer. Noen religionshistorikere hevder at denne tradisjonen har sine røtter i gamle, hedenske tradisjoner. En like plausibel forklaring på den sorte fargen er bibelverset «Jeg er sort, men enda vakker, dere Jerusalems døtre» (Høys 1, 5), som Kirken benytter i liturgien for Jomfru Maria.

Man vet ikke svært mye om Rocamadour før man i 1166 i en grotte fant et usedvanlig vel bevart legeme av en eremitt, som man kalte *Amadour*. Derav navnet på stedet: Amadour-klippen. Ganske snart ble dette funnet koblet med sakkeuslegenden: Man mente at man hadde funnet Sakkeus' legeme. En bulle av pave Martin V (1427) gir støtte til dette.

Helge Erik Solberg er fersk pensjonist fra stillingen som laboratorieoverlege ved Rikshospitalet; katolikk siden 1957 med en rekke verv i katolsk legmannsarbeid bak seg, bl.a. formann i Unge Norske Katolikkers Forbund (dagens NUK) og formann i Legmannsrådet, forløper til dagens Pastoralråd, i Oslo Katolske Bispedømme.

Funnet av Sakkeus-Amadour gjorde stedet dobbelt berømt: mirakuløs mariastatue og Sakkeus' gravsted. Dette førte til økt tilstrømming av pilegrimer. Allerede seks år etter funnet av Amadour ble det skrevet en liten bok, *Livre des Miracles de Notre-Dame de Rocamadour*, som nå visstnok oppbevares i Bibliothèque Nationale i Paris. Den forteller om mange mirakler og om pilegrimer fra mange land i Europa og Midtøsten. Mange kjente personer – bl.a. St. Dominikus – har i årenes løp besøkt stedet og krabbet på sine knær opp de 216 trappetrinnene til statuen av Maria. Dessuten hadde Rocamadour en heldig plassering: Det lå på en av de kjente rutene gjennom Frankrike til Santiago de Compostella. Mange tok derfor en liten pause på stedet før de fortsatte mot sør og vest. Rocamadour ble i 11.-13. århundre utbygget til et større klostertilbygg med herberger for pilegrimer. Mange søker fremdeles dit for å be. Siden stedet er høyst severdig, finner også mange turister veien til den hellige byen i klippen. Hvert år besøkes Rocamadour av 1,5 millioner mennesker.

At ikke alle er pilegrimer, opplevde jeg selv den første av de to gangene jeg besøkte

Rocamadour. For nesten 50 år siden haiket jeg gjennom Frankrike med en venn. En morgen ble vi plukket opp av en dominikaner, bosatt i Sverige, som var på pilegrimsreise til Rocamadour. Vi ble med på hans pilegrimsferd. Mens han leste messen i et mørkt, lite kapell, gikk døren opp, og to hoder tittet nysgjerrig inn gjennom dørsprekken. Plutselig hørte vi på norsk: «Å, f..., dem messer! La oss komme oss ut.» Norske turister hadde funnet veien til Rocamadour.

La Sainte Baume

La Sainte Baume ligger i Provence og er ikke så kjent som Rocamadour og mindre besøkt. Men det har en interessant historie, som er knyttet til *Maria Magdalena*.

Skal vi tro på hva Browns *Da Vinci-koden* skriver om Maria Magdalena? Var hun gift med Jesus og fikk barn? Nei, alt tyder på at dette bare er oppspinn. I Provence har man i århundreder trodd på en helt annen versjon av Maria Magdalenas historie. Legenden sier at hun reiste «sammen med sin bror Lasarus, sin søster Marta, de hellige kvinnene Maria, Jakobs mor, og Salome, Maximin, en av de 72 disiplene, og

Rocamadour sett fra sør.

noen andre» i en liten båt uten seil og årer. Noen føyer også Jomfru Maria til følget. De drev i land ved munningen av elven Rhône, på det stedet som senere er blitt kalt *Les Saintes-Maries-de-la-Mer* («De hellige Mariaene fra havet»). Der traff de en mørkhudet kvinne, *Sara*, som de tok i tjeneste.

La oss stoppe opp litt ved Sara, før vi fortsetter Magdalenas historie. Sara er blitt sigøynerens skytshelgen, og hvert år valfarter sigøynere fra mange land til *Les Saintes-Maries-de-la-Mer* for å feire hennes festdager i mai. Tradisjonen sier at hun kom fra Egypt. Det er kanskje derfor sigøynere – som på franske kalles *gitans* – ærer Sara. Gitan betyr nemlig «egypter»: (e)gi(p)tan.

Hvem var så Maria Magdalena? Navnet viser at hun trolig kommer fra byen Magdala ved Genesaretsjøen. Lukas (8, 2-3) forteller at Maria Magdalena – «som sju onde ånder var fart ut av» – var blant kvinnene som fulgte Jesus og de tolv og hjalp dem med det de eide. Med navns nevning omtaler evangeliene henne i bare to andre situasjoner: ved korset (Matt 27, 56; Joh 19, 25) og ved graven (Matt 27, 61 og 28, 1; Joh 20, 1-18). Hun var den første som møtte den opp-

standne Kristus. Johannes gir en rørende skildring av dette møtet hvor Kristus sender henne avsted. Hun går til brødrene og sier: «Jeg har sett Herren!» For dette er hun blitt kalt «apostolens apostel».

I tillegg til dette har noen kirkelige tradisjoner og lokale legender – med rette eller ei – identifisert Maria Magdalena med synderinnen som salvet Jesu føtter (Luk 7, 37-50) og med Maria av Betania, som var søster til Marta og Lasarus (Luk 38-42; Joh 11, 1-44), og som salvet Jesus før inntoget i Jerusalem (Joh 12, 1-8).

Vi vender tilbake til den provençalske legenden om Maria Magdalena, hvor alle disse Mariaene altså er én og samme person. Og nåde den som stiller seg spørrende eller tvilende til det! Hun og hennes følge virket som misjonærer i Provence. *Maximin* ble den første biskop av Aix-en-Provence og ble æret som helgen etter sin død. Han ble gravlagt i en provençalsk by som fikk hans navn, *Saint Maximin*. Maria Magdalena samarbeidet i mange år med Maximin før hun trakk seg tilbake i en stor grotte og tilbrakte de siste årene av sitt liv der i bot og bønn. Da hun følte at livet begynte å ebbe ut, vandret hun ned igjen til Maximin. Hun døde i

Dominikanernes kloster ved grotten i La Sainte Baume. Inngangen til grotten ligger mellom de to bygningene. Foto: Helge Erik Solberg

hans armer, og han gravla henne på samme sted hvor han senere selv fikk sin grav.

Så langt er de franske magdalenalegendene stort sett enige, men etter noen århundrer oppstår det to ulike historier. Den provençalske varianten forteller at man gjemte relikviene av Maria Magdalena da Provence i 716 ble hærtatt av arabere – Sarracins, som de ble kalt lokalt. Relikviene ble først gjenfunnet i 1279 av Karl av Anjou, bror til Ludvig den hellige. Nå er hennes hode utstilt i krypten under den store basilikaen i Saint Maximin, og på festdagen 22. juli blir det båret i prosesjon rundt i byen.

Den andre historien forteller at relikviene av Maria Magdalena i det 8. århundre ble flyttet til *Vézelay* i Burgund, hvor den store basilikaen bærer hennes navn. En benediktinermunk skal ha funnet hennes legeme under hovedalteret. En tredje tradisjon hevder at Maria Magdalena ikke kom til Frankrike i det hele tatt, men at hun døde og ble gravlagt i Efesus.

Hva som er riktig og galt, er ikke lett å avgjøre, men i Frankrike har det vært pilegrimer på vandring for å ære Maria Magdalena til alle de tre stedene: grotten, Saint Maximin og *Vézelay*.

Magdalenagrotten ligger i en bratt side av fjellet *La Sainte Baume* i sørlige Provence. Det er grotten som har gitt fjellet navnet «Den hellige grotten» (grotte på det provençalske språket heter «baoumo»). Grotten er antakelig blitt besøkt av pilegrimer svært tidlig. Man vet at munkene av St. Cassians orden bygget et kloster i fjellsiden i 415. Seks hundre år senere overtok benediktinere stedet, som i 1295 ble gitt videre til dominikanerne. De har passet grotten helt til i dag. Nå bor det 4-5 dominikanere i et lite kloster som henger i fjellsiden, akkurat som bygningene i Rocamadour.

Det er en flott fottur på en drøy halvtime å

gå opp til grotten, som er innredet som en kirke med plass til 2000 mennesker om alle står. Der leser dominikanerne hver dag messe mens det drypper fra grottetaket i hodet på dem som er til stede. På veien opp går man gjennom en mektig skog, som det ikke finnes maken til i Sør-Frankrike. Etter istiden ble en skog av samme type som man finner i mer nordlige strøk, med eik, alm, bøk og barlind, liggende igjen her. For keltiske druider var denne spesielle skogen hellig, og den er også hellig for oss, for den leder opp til Maria Magdalenas grotte.

Hva skal vi tro?

Kan vi tro på de gamle legendene som er knyttet til disse pilegrimsstedene? Var Sakkeus i Rocamadour? Gikk flere av Bibelens Mariaer i land i Les Saintes-Maries-de-la-Mer? Bodde Maria Magdalena i grotten i La Sainte Baume, og er det henne som vi kan se i krypten i St. Maximin? Eller ligger hun begravet i *Vézelay*? Eller i Efesus? Ingen kan med historisk sikkerhet avgjøre dette nå. Legendene sier sitt. Skeptikerne mener noe annet. Det er for eksempel noe rart med 'gravene' til Maria Magdalena. Hun kan vel neppe være gravlagt mer enn ett sted!

Jeg har tenkt mye på dette og har kommet til at det kanskje ikke er avgjørende om historiene er helt korrekte. At mange personer har oppsøkt disse pilegrimsstedene i tro på det legendene forteller, har gjort disse stedene hellige uansett om historiene er sanne eller ei. De er helliget av fromme menneskers kjærlighet og tillit til Gud og hans helgener, av bønner og av alle de miraklene som er knyttet til stedene.

Veiene til Rocamadour og til La Sainte Baume er stenlagt med bønn.

(Man finner en oversikt på Internett: www.quid.fr/2000/Q013700.htm.)

«ugresset» – en preken mot dømmesyken

AV PATER HALLVARD RIEBER-MOHN O.P. (1922-1982)

FRA ST. OLAV NR. 15 - 1978

TEKSTER: ROMERBREVET 8,26-27; MATT 13,24-30

Liknelsen om ugresset i åkeren har fått mange tolkninger – én av dem er i hvert fall gal: Det er den altfor enkle forestilling at vi selv, og så de hvis kristenliv vi kan godta, er hveten, mens de andre – det er ugresset. Det hender faktisk både privat og offentlig at kristne mennesker, som går til det samme alterbord og synger den samme trosbekjennelse, ekskluderer hverandre fra Guds rike ved navns nevning. Dog noen som ikke sier det eller skriver det, tenker den slags i sitt stille sinn: skal han være kristen? Og hun regner seg som katolikk!

Mennesker som forarger oss i kirkens liv, ved sin livsførsel eller ved sine meninger, fører oss så lett til tjenernes reaksjon i liknelsen: Man går til

husbonden – noen tror visst at det er biskopen eller paven! – og vil ha en utrenskning. Der får de ikke så lett medhold – og godt er det. For med all sin betrodde myndighet, sitt faktiske lederansvar, vet jo både

biskop og pave at husbonden – det er ikke dem. Husbonden – det er Gud. Og Gud har tålmod, Gud har masser av tid – han har selv skapt den. Så blir Guds rike inntil videre nokså blandet gods. For åkeren er jo ikke bare kirken. Ugresset vokser jo frodig ikke bare der, men i hver enkelt av oss. Guds rikes grenser går altså usynlige tvers gjennom hvert menneskesinn.

Jesus Kristus forbød oss å «dømme» hverandre. Det var neppe, i hans hensikt, et bud om bare rimelig overbærenhet og tilgivelse. Vi får tro at det går dypere i hans bunnløse viten om oss mennesker, at det ganske nøkternt betyr: Dere skal ikke dømme, fordi dere kan ikke dømme! Dere vet slett ikke nok om hverandre til det. Selv taler Jesus om «Guds rikes hemmeligheter». Én av de hemmelighetene er simpelthen mennesket. For hvert eneste menneske er en hemmelighet, ja en vanskelig gåte – også for seg selv. Hva begriper vi så egentlig, – det vil si: i dybden – av vårt medmenneske? Bare Gud kjenner oss egentlig, og bare han kan dømme oss. Og hans rettfærdige dom ender, som vi vet, med benådning for alle som oppriktig ber om den. Det er evangeliets glade budskap.

Slik er vår bakgrunn, den gjør oss ikke akkurat til selvsikre dommere i medmenneskers saker – ikke engang i vår egen. For også den

*Hallvard Rieber-Mohn
(1922-1982) – dominikaner-
pater, forfatter og flittig
samfunnskommentator;
redaktør av St. Olav
1959 - 1965; under signaturen
fr. Candidus skrev han det
første «Blikk på tiden» i
St. Olav i 1954.*

saken står jo så dårlig at frifinnelsen er gåtefull.

Så er det merkelig at dømmesyken allikevel ennå hefter så sterkt ved den kristne profil som den faktisk gjør. For litt mer om menneskesynet vet vi jo, enn fortidens mennesker – all vår moderne psykologi bekrefter jo bare Jesu advarsel: Døm ikke! Det skulle gjøre enda forsiktigere i den sak. Evangeliet taler tindrende klart om hva som er godt og om hva som er ondt, om hva som er Guds vilje med oss og hva som ikke er det. Men evangeliet tillater oss ikke å måle ett eneste medmenneskes muligheter og grad av fri vilje, og dermed dets faktiske «regnskap» med Gud. Det er og forblir Guds skjulte hemmelighet. Han er husbonden, det er han – ikke vi – som egentlig skal høste inn. Og vi har Jesu klare ord for at det skal by på en og annen overraskelse, både hos fromme og ufromme. Noen som vi holdt for ugress, viste seg å være godt brødkorn i Guds øyne. Og noe annet som vi tvert om regnet med, dukker ikke opp i regnskapet.

Så blir vi forsiktigere, allerede i egen sak. For det er et regnskap og et oppgjør helt uten akkord eller tariff-avtale. Jesu liknelse her, om hveten og ugresset, uttrykker jo i grunnen den samme sannhet som hans liknelse om arbeiderne i vingården – de som fikk akkurat samme lønn på svært så forskjellig innsats. Gud sammenlikner nemlig ikke mennesker, det er det vi som gjør, enda så lite vi vet om dem og om oss selv. For Gud er hvert menneske enestående og umistelig på sine egne premisser og sjanser i livet, helt fra han skapte oss inntil han høster oss inn. Om det sluttoppgjøret vet vi bare én ting: Den grenseløse barmhjertigheten som vi selv har møtt. Alt annet er hans viten, hans hemmelighet. Så er vi ferdige med å spille dommere i andres liv, har mer enn nok med underskuddet og gjelden – ja nettopp skylden – i vårt eget. Har Gud tatt bort den skylden, så er virkelig alt mulig, i noen andre liv som vi lite kjenner.

Så vil jeg minne dere litt om hva vi fant i den andre lesningen i vårt Nytestamente, de ordene som Paulus skrev til sine kristne trosfeller i Rom, om hva Guds rike egentlig er for noe: At vi allerede ved dåpen har mottatt hans ånd, hans stemme i oss. Paulus kaller Gud for «han

som ransaker hjertene», altså: som kjenner ikke bare hva vi selv vet, eller i det minste aner, om alt ugresset og ondskaperen i oss. Hva Gud også, ja først og fremst, «ser» i oss, er mennesker som Jesus Kristus gav sitt liv for, og dertil en gnist av sin egen ånd. Der ligger vårt virkelige menneskeverd – det som vi må lære grundigere å se og gjenkjenne i hverandre.

Det hender da dessverre at også vi – kristne mennesker som skulle vite bedre! – kan si noe så hedensk om et medmenneske: «Jeg skjønner ikke hva du ser i ham – i henne!» Vi er våre venners venner, slikt faller ganske av seg selv og har ikke noe spesielt kristent ved seg. Men så var det de andre, og særlig de som vi slett ikke har noen «sans» for, som vi ofte unngår, ja ofte – dømmer?

En sans må vi i hvert fall ha for dem, den sansen som faktisk er den beste og viktigste både for dem og for oss: Her er et medmenneske som Gud kjenner og har kjær, ja som han gav sitt eget liv for å vinne. Gud ser altså der noe vesentlig som jeg ikke ser, enda jeg tror det og vet det og bekjenner det høylydt. Det er han som ser – det er jeg som er blind.

«Herre – at jeg må bli seende!» sa engang et menneske til Jesus Kristus. Det må også være vår bønn. Måtte han åpne våre øyne litt mer for denne troens hemmelighet, og ta dømmesyken helt ut av våre sinn!

Først da øyner vi noe av det Guds rike vi søker. Midt i hverdagen og en verden som ofte tar hardt og hjerteløst på oss alle, og der ingen kan være dommere, fordi vi alle er dømt og benådet. ●

Jesus Kristus forbød oss å «dømme» hverandre, ... merkelig at dømmesyken allikevel ennå hefter så sterkt ved den kristne profil som den faktisk gjør.

Noen som vi holdt for ugress, viste seg å være godt brødkorn i Guds øyne.

leserbrev – debatt

ABORTDEBATTEN – NOEN SYNSPUNKTER

*Av pater Marek Chelminiak
MSF, sogneprest i Narvik*

Det pågår i Norge en diskusjon om eventuell utvidelse av selvbestemt abort: Skal tidsfristen utvides til 16 uker, eller skal man beholde nåværende grense på 12 uker? Temaet som berøres er svært viktig, og jeg ville gjerne bidra med noen synspunkter.

Få områder er så følelsesladet som abortproblematikken. Både de som sier ja til abort, og de som er imot, sier at de har mange vesentlige argumenter. Vanligvis er det slik at barnets rett til livet settes opp mot kvinnens rett til selvbestemmelse. Holdningen til abort sier oss også noe om holdningen til mennesket generelt i dagens samfunn.

Ifølge World Health Organization utføres det årlig ca. 50 millioner aborter på verdensbasis (tall fra 2000). Mange land har etterhvert vedtatt stadig mer liberale abortlover. Til å begynne med var abort bare tillatt når kvinnens helse var i fare, så ble abort tillatt etter voldtekt, dernest fulgte abort ut fra sosiale indikasjoner – f. eks. at et svangerskap ville være en for stor psykisk belastning for kvinnen – og nå hører vi forslag om utvidet tidsfrist.

Når vi snakker om svangerskap eller abort, bruker vi ofte ordene embryo og foster – vi sier ikke «barnet som er unnfanget» eller «barnet i mors liv» (eller som vi sier på polsk: «barnet under mors hjerte»). Ordene embryo og foster sier noe om hvilken status barnet har, hvilket stadium det er i, men når vi bruker disse ordene,

må vi aldri glemme at det dreier seg om et konkret menneske som lever «i mors liv» fra unnfangelsen av. Et menneske med sitt eget liv. Han eller hun er et verdifullt menneske fra unnfangelsen av, ikke bare et embryo eller et foster – det blir ikke først et verneverdig menneske etter 12. eller 16. uker.

Jeg vil gjerne understreke at motstand mot abort ikke har noe med antifeminisme å gjøre, og at man kan ikke si at de som er mot fri abort, har mangelfull respekt for kvinner. Tvert imot. Motstand mot abort betyr ikke at man ikke respekterer kvinners rett til å bestemme over egen kropp, det skal alle gjøre, ikke bare kvinner, men barnet som lever i mors liv er ikke en del av morens kropp, slik f. eks. hjerte eller nyrer er.

Det er også viktig at barnet i mors liv ikke blir sett på som en slags urettmessig «angriper», heller ikke i de tilfeller hvor graviditeten setter mors helse i fare: Komplikasjonene er ikke noe barnet «vil». Heller ikke ved voldtekt – en ekstremt en ond gjerning – må man se barnet som en «angriper» som må utryddes. Det må ikke være barnet som med sitt liv skal «betale» for udåden, men den som begikk forbrytelsen, som må kreves til regnskap og sone sin traff.

Naturretten tilsier at alt liv skal vernes, og vern om livet er en av de viktigste oppgaver for staten og for samfunnet. Retten til liv har alltid vært ukrenkelig og allmenn i vår sivilisasjon. At loven tillater abort – enten det er etter 12 eller 16 uker – kan føre til farlige forandringer i et samfunnets bevissthet.

Abort er, slik jeg ser det, en voldshandling som ikke lar seg forsvare. Samtidig vil jeg understreke at det selvsagt ikke bare er kvinnen som har ansvar for hva som skjer med barnet. Ofte står hun svært alene – slik burde det ikke være! – og ofte blir kvinnen på den ene eller annen måte tvunget til abort, og da er hennes ansvar mer eller mindre begrenset. Legalisert abort er først og fremst et angrep mot et helt uskyldig menneske, og et angrep som slår tilbake på kvinnen selv. Medisinen kjenner noe som kalles abortsyndrom – kvinner som har tatt abort, vil kunne si langt mer om det enn jeg.

Ingen, absolutt ingen, har rett til å ta livet fra et annet menneske – unntakelsen er legitimt forsvaret. Dette «ingen» gjelder ikke bare enkeltmennesker, men også makter og myndigheter. Og ingen her på jorden kan bestemme hvem som skal få leve etter den 12. eller den 16. svangerskapsuke, og hvem som skal dø.

Den katolske kirke har alltid fordømt abort som en forbrytelse, men samtidig inviterer kirken kvinner som har tatt abort, og alle som er ansvarlige for abort, til forsoning med Gud og med det barn som måtte dø. Kirken ber også for dem og for alle barn som er unnfanget, men aldri fikk komme til verden. Pave Johannes Paul II formulerte det slik i encyklikaen *Evangelium vitae*, nr. 99 (1995):

«Jeg vil gjerne rette noen ord til kvinner som har tatt abort. Kirken er seg bevisst de mange faktorer som kan ha bidratt til din beslutning, og vi tviler ikke på at det ofte kan ha vært en smertefull

og tung beslutning å ta. Kanskje er såret i ditt hjerte ennå ikke leget. Det som har skjedd er og forblir galt. Men ikke la deg tyngre av mismot og håpløshet. Forsøk snarere å forstå hva som har skjedd og ta ditt ansvar. Om du ikke allerede har gjort det, så ta angeren inn over deg i ydmykhet og tillit. Barmhjertighetens far gir deg sin forlatelse og fred i forsoningens sakrament. Du kommer til å forstå at ingenting er gått tapt for alltid, og du kommer også til å kunne be ditt barn som nå lever hos Gud, om forlatelse. Med hjelp og råd fra andre og som en følge av din egen smertefulle opplevelse, kan du bli en av de mest overbevisende forsvarere av menneskets rett til liv. Gjennom ditt

engasjement for livet, ved å ta imot andre barn eller ved å bistå andre som trenger hjelp og ømhet, kommer du til å bli en av forkjemperne for en ny måte å se på menneskelivet.»

DEN KATOLSKE KIRKE – IKKE KIRKE PÅ EKSKLUSIVT VIS

Av sr. Else-Britt Nilsen op

Helt siden Det annet Vatikan-konsil (1962-65), har den katolske kirke meget bevisst engasjert seg i den økumeniske bevegelse. Da den nyvalgte pave Johannes XXII januar 1959 erklærte at han ville sammenkalle et konsil, lå ønsket om kristen enhet ham sterkt på hjerte. Dette ønsket gjentok paven ved flere anledninger, og han sa bl.a. at «vi

må gjøre alt vi kan for at alle skal bli i stand til å oppgi foreldete synspunkter, fordommer og uvennlig tale og for å skape et gunstig klima». Til konsilet inviterte paven observatører fra alle kristne trossamfunn, og de ble høyst verdsatte og verdifulle medarbeidere.

Konsilteksten om økumenikk (*Unitatis redintegratio*) fastslår innledningsvis at splittelsen blant kristne er i klar strid med Kristi vilje og til forargelse for verden. Men «tidenes Herre, Han som med visdom og tålmod forfølger sin nådefulle hensikt med oss syndere, har nå i de senere tider hos de splittede kristne vekket en stadig dypere smerte over og en tiltagende lengsel etter den tapte

PAVEEMBITET, PERSONFOKUSERING OG TEOLOGI

«Etter pave Johannes Paul IIs død og valget av hans etterfølger, Benedikt XVI, har en hærskaer av 'popewatchers' dominert mediebildet, ... kommentatorer som hevder å ha spesiell innsikt i det som skjer bak Vatikanets lukkede dører,» noterte *Ola Tjørhom*, professor og dr. theol., i *Stavanger Aftenblad* den 22. april. Media har «flommet over av mer eller mindre velbegrunnede rykter fra Roma», og «et sentralt trekk ved denne industrien er en enorm personfokusering» med «persontegninger like enkle og overflatiske som i en amerikansk såpeopera», skriver Tjørhom. «Johannes Paul II blir – på mange måter med rette – dyrket som en helt, mens hans etterfølger avfeies som reaksjonær og håpløst bakstrevsk. Dette gjøres til tross for at de to på en rekke felter står for det samme. I dag er det ingen spøk å bli utstyrt med merkelappen 'konservativ' hvis en ikke kan kompensere med bønnevis av karisma og folkelig sjarm.»

Dermed ikke sagt at «personligheten til den som skal lede verdens klart største kirke er uvesentlig», men «disse personene har faktisk også en teologi.», og «enda viktigere: Kirken har en lære om hvordan paveembetet skal forstås», aspekter som lett forsvinner når «the popewatchers» setter i gang, skriver Tjørhom. Og minner om «noen sentrale teologiske sider ved et katolsk syn på kirken og det pavelige embetet:

– I og med Det annet Vatikan-konsil (1962-65) brøt Den katolske kirke klart med en ensidig hie-

rarkisk kirkeforståelse. Kirken lar seg derfor ikke beskrive som et «hoff» eller et «militært hierarki», ... men er i første rekke et levende og solidarisk fellesskap hvor hele Guds folk har ansvar og oppgaver.

– Paven er ingen allmektig solospiller som styrer kirken på eneveldig vis, men framfor alt Roms biskop. Som Roms biskop er han blant annet leder av det verdensvide fellesskapet av biskoper. Paven inngår altså i den såkalte biskoppelige kollegialiteten, som spiller en hovedrolle i tilknytning til kirkestyret. Dette aspektet har vel ikke alltid kommet like klart til uttrykk de siste årene. På dette punktet tror jeg faktisk Benedikt XVI vil kunne bidra til en positiv utvikling.

– Kurien i Vatikanet med dens mange organer er ikke bare et redskap for pavens ledelse av kirken, men også et uttrykk for den biskoppelige kollegialiteten.

– I kjølvannet av dette må det presiseres at paven slett ikke er «ufeilbarlig» hver gang han ytrer seg eller åpner munnen, men bare når han definerer forpliktende læresetninger på vegne av hele kirken. Dette hender svært sjelden og har aldri skjedd i Johannes Paul IIs tid som kirkeleder.

– Når en pave dør og en ny blir valgt, dreier det seg selvsagt om uhyre viktige og konsekvensrike begivenheter for Den katolske kirke. Men disse begivenhetene er aldri avgjørende for kirken eksistens. Kristus er fortsatt helt og fullt til stede i sakramentet, i nattverdens brød og vin. Det er dette som så å si skaper kirken.»

enhet. Overalt er tallrike mennesker i dag grepet av denne nåde, og ved Den Hellige Ånds nåde er det også hos våre adskilte brødre oppstått en stadig mere omfattende bevegelse som tar sikte på å gjenopprette alle kristnes enhet. Denne enhetsbevegelse, som blir kalt økumenisk, forener dem som påkaller den treenige Gud og bekjenner Jesus som Herre og Frelser, og den forener dem ikke bare enkeltvis, men også samlet i de samfunn hvor Evangeliet er blitt forkynt for dem, og som de hver for seg kaller sin og Guds kirke. Men, selv om det er på forskjellig vis, lengter nesten alle mot den ene og synlige Guds Kirke, en virkelig universell kirke, sendt til hele verden for at den skal omvende seg til Evangeliet og dermed bli frelst til Guds ære.»

Her merker vi oss at «de adskilte brødre» ikke lenger oppfattes som isolerte enkeltindivider som skal føres tilbake til kirkens (les: den katolske kirkes) skjød, men utfra sin tilhørighet i kirker og kirkesamfunn. Som konsilteologen Yves Congar har påpekt, begynner økumenikken når man godtar at de andre – og da ikke bare enkeltindivider, men kirkesamfunn – også har rett, selv om de sier noe annet enn oss. «Vi har økumenikk når man tror at en annen er kristen, ikke til tross for sin konfesjon, men i den og ved den.» Konsildokumentet om kirken (*Lumen Gentium*) bekrefter at Kristi og apostlenes kirke finnes i den katolske kirke, men forlater påstanden om at den katolske kirke er «kirke» på eksklusivt vis, og slik at de øvrige kirker ikke kan kalles lemmer på Kristi legeme. Økumenikkteksten understreker at de adskilte kirker og kirkesamfunn på ingen måte savner vekt eller betydning i frelsens mysterium: «Kristi Ånd har nemlig ikke vegret seg for å bruke dem som midler til frelse...»

Men selv om viljen til fornyelse fra katolsk hold var stor, var det likevel klart at viktige spør-

mål gjensto, og kirkemøtet oppmuntret til kontakt og dialog mellom kirkesamfunnene. Dette har skjedd både lokalt og internasjonalt, og en viktig milepel i den katolsk-lutherske dialog er for eksempel *Felleserklæringen om rettferdiggjørelsen* (1999). I denne erklæringen gjengir ordet «kirke» de deltagende kirkers selvforståelse, uten å ville ta stilling til alle de ekklesiologiske spørsmål som er knyttet til begrepet. Nettopp dette siste er et presserende anliggende i den videre økumeniske dialog: Å avklare rekken av viktige spørsmål som alle er forbundet med synet på kirken (ekkleziologien).

Det annet Vatikankonsil fremhevet dåpen som «et mektig sakramentalt enhetsbånd for alle som er blitt gjenfødt i den», men fra katolsk ståsted er en felles nattverdsfeiring ennå ikke mulig: Det er ikke et *middel*, men et *mål* for kristen enhet. Lengselen etter slik enhet deles av katolske kristne, og den gjør oss utålmodige i forhold til læresamtalene. Men når pave Benedikt XVI nettopp innledet sitt pontifikat med å bekrefte den katolske kirkes uomstøtelige forpliktelse til økumenikk, gir det all grunn til optimistisk håp om en dynamisk og hurtig utvikling mot synlig kristen enhet beseglet ved felles nattverdsfeiring.

KIRKEN OG PARTIPOLITIKKEN

Au Ola Tjørhom; professor dr. theol. Kommisjonen for Rettferdighet og Fred i Oslo katolske bispedømme presenterte i mai en uttalelse om kjønnsnøytral ekteskapslovgivning. Rett etter at uttalelsen ble offentliggjort, fikk vi vite at en bebudet lovproposisjon i sakens anledning ikke ville bli behandlet av Stortinget før valget. Men det betyr ikke at dette temaet er mindre viktig. Og selv om begrepsbruk og innfallsvinkler alltid kan diskuteres, deler jeg Kommisjonens synspunkter her.

Det som imidlertid skurrer i mine ører, er at Kommisjonen har valgt å gå ut med en uttalelse som i det minste kan leses – og har blitt lest – som en anbefaling om hvilke politiske partier katolikker bør avstå fra å stemme på. Dermed har en også, i hvert fall indirekte, sagt noe om hvem som fortjener vår stemme. Anbefalingen følger i hovedsak grenseoppgangen mellom «borgerlig» og «sosialistisk», selv om det vel bare er et tidsspørsmål før Høyre vil endre syn på dette området. For meg vekker slikt litt klamme assosiasjoner i retning av pastorene Jan Åge Torp og Enevald Flåtens politiske agitasjon. Det problematiske økes dessuten av at anbefalingen kommer fra et utvalg som har offisiell status i Kirken.

Når vi foretar partipolitiske valg, vil synet på ekteskap og familieliv selvsagt spille en viktig rolle. Men det finnes også en rekke andre spørsmål som har stor betydning i denne forbindelse. Jeg tenker da framfor alt på de fundamentale momentene som understrekes i Kommisjonens eget navn – nemlig vår forpliktelse på rettferdighet og fred. På dette feltet utgjør den endimensjonale nykonservative verdiretikken en blindvei. Det blir dessuten både påfallende og beklagelig når et kirkelig sosialetisk organ ikke er i stand til å oppvise større bevissthet om de politiske prosessenes sammensatte og kompliserte karakter.

Til syvende og sist finnes det ikke et eneste politisk parti eller en eneste politisk konstellasjon som makter å fange opp bredden og dynamikken i Kirkens sosiallære. Slik det særlig kom til uttrykk i Johannes Paul IIs pontifikat, overskrider denne læren kategorier som «borgerlig» og «sosialistisk». Dette innebærer selvsagt ikke at katolikker bør slutte å engasjere seg i partipolitikk. Men det viser at våre politiske valg alltid vil arte seg som avveiningsprosesser, hvor en lang

rekke viktige hensyn må veies opp mot hverandre.

Etter min oppfatning ville det trolig ha hatt en mer positiv og konstruktiv virkning om Kommissjonen hadde kommet med en uttalelse som tok sikte på å forklare logikken og det allment hensiktsmessige i Kirkens lære om ekteskap, familie og seksualitet. Nå vil den lett kunne bli oppfattet som en partipolitisk aktør. Og det var vel ikke meningen?

**«HABEMUS PAPAM» –
HVOR MANGE PILGRIMMER
KOMMER I BEGRAVELSEN TIL
EN NORSK KIRKELEDER?**

Av Christian V. Hassel, siv.ing. & siviløkonom, Lausanne-Monthey, Sveits

Anslaget på antall pilgrimmes ved Pavens bisettelse er nå redusert til det halve – fra 4 til 2 millioner. I Gandhis begravelse i 1948 kom 1 million hinduer, John F. Kennedy hadde i sorgen samlet 800.000 og til Mao kom ca. 1 million. Hvor mange kommer til Oslo ved en norsk overhyrdes bortgang?

Kardinal Cottier (sveitser) uttaler i et intervju ved Pavens død: «Et samfunn preget av for meget ettergivenhet og slapphet

(«permissiveness») er tydeligvis ikke et lykkelig samfunn.» Pave Johannes Paul II satte strenge krav, krav som de fleste av oss ikke kan oppfylle. Disse kravene «gikk likevel hjem», spesielt hos verdens ungdom, som både i hjemmet og skolen er ødelagt ved en overdreven mangel på krav.

Norge har fortsatt, i motsatt til de fleste andre europeiske land, en statskirke. Stiller denne klare, strenge og høye krav?

Skal vi gi avkall på en kristen formålsparagraf fordi vi har 5 % muslimer i landet? 85% av norske småbarn blir døpt. Skal vi tukle det til med et slags «ekteskap» for homoseksuelle? Etter 12 år med mulighet for registrering av likekjønnet samlivsform er det ikke flere enn 1200 registrerte samliv i Norge. Man antar at ca 5% av befolkningen er homoseksuelle.

I Sveits blir det folkeavstemning før sommerferien (5. juni) om likekjønnet «ekteskap» (registrering uten adopsjonsmuligheter). I Tyskland er det blitt «Big Business» med DNA baserte farskapstester. Partnere stoler ikke på hverandre. Ved samlivsbrudd og mulig farskapsbidrag: «Hun er umulig min datter.»

Vest-Europas nasjonaliteter sviner langsomt bort. Fødseltallene er istedenfor det nødvendige 2.2 barn pr kvinne i visse land sunket til 1.1. Samtidig skal aborter bli enda enklere – grensen skal opp fra 14 til 16 uker. Tross prevensjonspille, angrepille osv. Glem ikke at et foster etter 10 uker ikke bare er en mikroskopisk klump av celler, men har tydelig kropp – med hode, armer, ben osv.

Det norske folkeslag degenereres og forsvinner. Når blir det politisk korrekt å beskytte et utdøende folkeslag (nordmenn)? Fordi noen ønsker å fremtre det politisk korrekt, kaster vi barnet bort med badevannet? På grunn av 5% muslimer og 5% homoseksuelle skal den kristne etikk (som det har tatt over 1000 år å bygge opp) kastes overbord.

Behøver vi kristendommen som en form for kitt og felles grunnmur? Fra Kant, Jung til Manfred Spitzer (tysk verdensberømt hjerneforsker) er meningen klar: Uten kristendom smuldrer Vest-Europa bort.

Kirken må ut på gater og torv – og forkynne et klart, krevende budskap.

**TIL VÅRE LESERE:
EN UTDYPELSE**

En leser har bedt om en utdypelse av et avsnitt i forrige nummers oppsett «Forståelig, men beklagelig», hvor redaksjonen kort kommenterte biskop Schwenzers avskjedssøknad. Avsnittet lyder: «Et annet aspekt: Å lede vår lille, sterkt flernasjonale katolske lokalkirke, er ingen lett oppgave, som ikke er blitt enklere ved de spenninger og den polarisering som, beklageligvis, har utviklet seg i Oslo katolske bispedømme (OKB) de siste 10-15 årene.» Vår leser mener teksten «skaper en masse spekulasjoner og ubehagelig mistenksomhet som skader

‘vår lille sterkt flernasjonale kirke’.

Først: Vår redaksjonelle kommentar var hovedsakelig som en støtte til en biskop som, såvidt vi forstår, har slitt seg ut i tjenesten. Vi valgte våre få ord med omhu og mente at den avsluttende setning ga signaler om hva spenningene og polariseringen bestod i. «Det er å håpe,» skrev vi, «at Roma vil lytte til gode, uhildede råd og bringe inn i Oslo katolske bispedømme en brobygger, som vil videreføre det beste i arven fra biskop Schwenzers: et vennlig, pastoralt sinnelag, tillit til medarbeidere og medmennesker generelt og et ekte og overbevi-

sende økumenisk engasjement.»

Så til den ønskede utdypelse: Forholdene innen OKB spiller langt på vei de spenninger og den polarisering som har gjort seg gjeldende innen den katolske ‘verdenskirke’ siden Det 2. Vatikankonsil, og som i den senere tid har kommet tydeligere frem bl.a. i pressen her hjemme og innad i OKB. En utvikling som ikke har gjort det lettere for en biskop som, med sin moderate og inkluderende linje, har søkt å være biskop for alle katolikker i OKB – altså ingen fraksjonsbiskop – samt være en konstruktiv medspiller i norsk økumenisk sammenheng.

St. Olavs redaksjon

bok- omtale

Nær innpå ein særmerkt diktar

Knut Olav Åmås:

Mitt liv var draum

Ein biografi om Olav H. Hauge

Det norske samlaget 2004.

Eg minnest godt mitt første og einaste møte med lyrikaren Olav H. Hauge. Det var våren 1976, siste året på gymnaset. Hauge var invitert av rektor for å lesa dikt i norsktimane. Eg ser han for meg der han sit ved kateteret i grå strikkejakke og les med si rolege, litt einsformige røyst. Seinare fann eg att denne vesle hendinga i dagbøkene til Hauge då dei vart utgjevne mange år seinare.

Sjølvsagt hugsar eg ikkje akkurat kva han las, men eg trur han må ha lest diktet «Din veg» frå «Under bergfallet», utgjeve i 1951:

*Ingen har varda den vegen
du skal gå
ut i det ukjende,
ut i det blå*

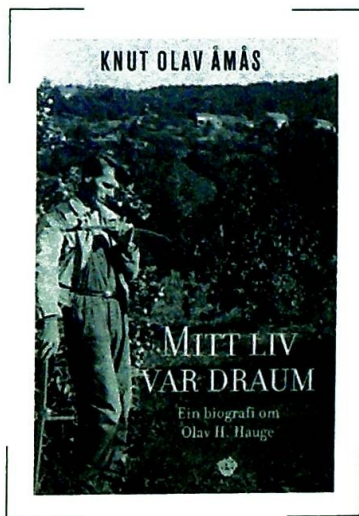
*Dette er din veg.
Berre du
skal gå han. Og det er
uråd å snu*

*Og ikkje vardar du vegen,
du hell.
Og vinden stryk ut ditt far
i aude fjell.*

Det er eit lite dikt med enkle metaforar, men det ber ein djup eksistensiell røyndom, og det er

kanskje difor eg memorerte det og bar det med meg. Seinare same året hadde eg sommarjobb på Valen psykiatriske sjukehus, og vart kjent med at dikteren hadde vorte innlagt der fleire gonger. Hans «Dikt i samling» vart etterkvart ein trufast følgesvein.

Det var difor med stor interesse at eg opna Knut Olav Åmås sin biografi med tittelen «Mitt liv var draum», som vart utgjeven i fjor. Det er ei stor og omfattande bok,

og ein grip seg i å lura på korleis det kan skrivast så mykje om eit liv som ytre sett var så lite dramatisk. Olav H. Hauge levde heile sitt liv, med unntak av deiperiodane han var innlagt på Valen sjukehus, på heimegarden i Ulvik. Fram til han var om lag seksti år, hadde han lite sosial kontakt med andre og vart vel helst sett på som ein bygdeoriginal som mest eksisterte i bøkene si verd. På sekstitallet byrja det så å

skje noko, han vart etter kvart drege inn i det litterære miljøet, og for dei yngre lyrikarane i Profilkrinsen med Jan Erik Vold i spissen vart han det store litterære førebilete. Det vart ein ny ungdomsvår for Olav H. Hauge på mange måtar, nærare sytti år gammal fekk han og for første gong oppleve kjærleiken i samlivet med Bodil Cappelen.

Den første diktsamlinga «Glør i oska» kom ut i 1946, men det var med samlingane «På ørnetuva» i 1961 og «Dropar i austavind» i 1966 at han for alvor vart høgakta som diktar. Han fekk og oppleve det som berre vert få lyrikarar til del, nemleg å nå ut til folk utanfor den vesle krinsen av lyrikinteresserte. Til dømes det vesle diktet «Det er den draumen» har vorte eit av dei meste kjende og siterte i nyare norsk litteraturhistorie.

Åmås går grundig til verks, biografien er på over sju hundre sider inkludert hundre og sytti sider med notar, register og eit eige kapittel om biografien teori og metode. Det siste skjønar ein betre når forfattaren no leverar verket inn som doktoravhandling. Dette er kanskje og bokas veikskap, det er vanskeleg å samstundes skulla skriva ei akademisk oppgåve og ein biografi mynta på allmugen. Eg er ikkje sikker på om forfattaren lukkast heilt med det. Dette blir nok uansett ei bok for dei særskilt litteraturinteresserte, enten profesjonelle eller amatørar som underteikna. Det vert mange detaljar, men held ein

ut gjennom alle sidene, opplever ein å koma nær inn på denne særmerkte diktaren.

Trass i eit liv med lite ytre dramatik er det både spaning og dynamikk i livet og diktinga til Olav H. Hauge. Han utviklar seg som menneske heile livet igjennom, frå ein famlande, usikker, sjuk og sosialt handikappa ung mann til han i syttiårs alderen er den store diktaren som folk heidrar, og som unge kunstnarar søker råd hjå. Som lyrikar var han og i stadig utvikling og kom til å representera både tradisjon og fornying. Dei første diktsamlingane var klassiske både i form og innhald, men etterkvart nærma han seg meir og meir ein modernistisk uttrykksmåte. Både form biletbruk vart enkel og jordnær, men ikkje mindre prega av djup innsikt og livsvisdom.

Visdomen hadde sine røter i bygda og praktisk arbeid med jord og vekster, men ikkje berre der, vel så mykje var det den store kulturtradisjonen utanfor vårt vesle land som inspirerte dikteren. Få i Norge kjente verdslitteraturen like godt som gartnaren i Ulvik, det let han oss og få del i gjennom ei rad gjendiktingar av engelsk, tysk og fransk lyrikk. For meg vert Paul Celan-dikta eit høgedepunkt sjølv om Hauge skriv at «å setja dikta hans um er vel umogleg, dei må lesast på tysk».

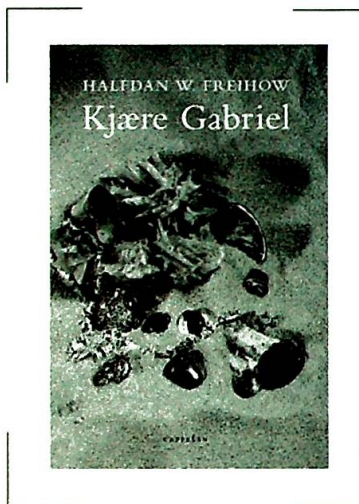
Trass i sitt format og si akademiske form er biografien lettlest, nynorsken til Åmås flyt lett. Når ein kjem til slutten, grip ein seg i å kjenna glede over dette diktarlivet som trass i all motgang var i stand til å gje så mykje rikdom. For meg som medisinar vart det ei sær sære glede å sjå at ein så sjuk mann, for han var verkeleg svært sjuk i periodar, klarte å koma seg på beina igjen og skapa stor kunst, og så dei siste åra av livet sitt til og med få del i det som vi litt banalt kan kalla «det gode livet».

Frode Thorup

Vakkert om «annerledesbarn»

Halfdan W. Freihow:
Kjære Gabriel - et brev
Cappelen 2004

Boka «Kjære Gabriel» er skrevet som et brev fra en far til en sønn. Sønnen har en sjelden diagnose, autisme kombinert med ADHD. Dette medfører vansker med å kommunisere med andre og omgås andre. Det høres nesten ut som ei bok for leger og spesialpedagoger, men diagnoser og pedagogiske opplegg har liten plass i

boka. Vi får bare en enkel innføring i diagnoser på slutten av boka.

Forfatteren har en utrolig evne til å formidle at vi alle, på mange måter, er «annerledes». Mye av det sønnen Gabriel sliter med, er ikke så spesielt. Faren kan for eksempel kjenne seg selv igjen i Gabriels behov for klarhet og struktur: «Vi trenger å ha en vegg i ryggen, du og jeg: Noen ganger er det nok med en håndflate som stryker, andre ganger behøver vi hele reisverk av innsikt og fatteevne for ikke å falle, tumle ned i uforstand og rådløshet og angst» (s. 8).

Kjære Gabriel er ei varm bok som beskriver det vakre, det sårbare og det vanskelige i livet. Det fins solskinnshistorier. Ei av disse

er fra skolen der Gabriel er elev. Det er fest, og Gabriel skal synge foran mange mennesker: «Aldri før har det vært så stille i en gym-sal...Du kommer gående ut på gulvet...Den første akkorden lyder som et startskudd. Du skal synge på skolen foran mange hundre mennesker. Du synger! Du snubler ikke, du stotrer ikke, du glemmer ikke en eneste verselinje, ikke så mye som et ord. Du synger systematisk og tillitsfullt og feilfritt: 'Jeg er en papegøye fra Amerika...'. Du ser det ikke, men det står tårer i to hundre øyne, gledestårer, lettelsestårer, stolte tårer... Du har klart det, du har vist dem at også du kan, at du er en av dem.» Mange foreldre med «annerledesbarn» vil kjenne seg igjen i denne historien.

Livet med et annerledes barn består ikke bare av solskinnshistorier. Vi får en levende beskrivelse av dette en gang da Gabriel og foreldrene inviterte til familieselskap. Da gikk det helt galt. Gabriel gledet seg, men ikke foreldrene: «Du gleder deg. Du gleder deg med en stor og usjenert inderlighet som det alltid er en fornøyelse å være vitne til. Men du ser ikke. Du har ingen anelse, ingen mistanke om at dette selskapet ditt, som vi riktignok har lovet deg, og som vi skal holde, det ser vi faktisk ikke frem til. For noen ganger er vi så usigelig trøtte, Gabriel. Noen ganger vet vi ikke om vi orker.»

Denne festen blir et slags høypunkt i boka. Vi får et levende bilde av både det vakre og det helt forferdelige i livet til en familie med et annerledes barn. Jeg tror at foreldre med «vanlige» barn også vil kunne kjenne seg igjen i denne episoden: *Kanskje tenker du, i et forsøk på å forstå, at i kveld finnes eller gjelder ingen regler? Er det derfor du med ett retter deg opp og begynner på en slingrende setning som inneholder alle de styggeste ordene du vet, og som snart ikke består av ord i det hele tatt, men bare atonale lyder, mens du vrenger*

oynene opp i skallen og kliner spa-
getti fra tallerkenen din i håret, i
fjeset og på klærne? Er det fordi
dette selskapet skulle være ditt og
ingen snakker om deg eller med
deg?... Til slutt sitter mamma og jeg
alene ved bordet. Vi ser på hveran-
dre og vet at dette må vi to leve
med, dette kan ingen andre forstå
eller hjelpe oss med, ... (s. 147).

Språk er viktig i Gabriels ver-
den. Det er kilde til glede, men
det kan også føre ham inn i den
dypeste fortvilelse. Han forstår
for eksempel ikke ironi eller mer
symbolske uttrykksmåter. Språket
må være konkret og nært. Fort-
vilelsen som bruk av språk
kan føre til, er utrolig godt
beskrevet i boka: «Jeg beundrer
deg, Gabriel, og jeg har samtidig
vondt av deg. Ditt talent for språk
og logikk er stort og imponerende
og du ville ikke ha klart deg uten.
Men det samme talentet er også en
viktig kilde til mye av din forvirring
og frustrasjon. Det bringer deg
lykke og det gjør deg ulykkelig,
og du kan ikke få det ene uten å
utsette deg for det andre» (s. 168).

Undringen er i fokus i boka:
de ubesvarte spørsmålene, alt vi
ikke forstår og vet. Slik formidler
boka noe om «mysteriet» Gabriel.
Dette er spesielt vakkert beskrevet
når gutten ferie i Thailand møter
en buddhistisk munk på (s. 52):

*Du står helt stille, som om du
venter. Det er ti meter mellom dere.
... Du tar av deg t-skjorten, sanda-
lene og capen, legger den fra deg og
går ut på teppet mot ham. Når bare
et par meter skiller dere, senker du
deg langsomt ned på knærne, bøyer
hele kroppen forover, helt til pan-
nen din berører silken. Der ligger
du, og du forekommer meg å være
ren, hengitt underkastelse.*

*Den spedbygde munken snur seg
sakte til siden, stikker en langskaflet
messingskål ned i en krukke og fyl-
ler den med vann. Så løfter han
den, strekker seg mot deg og skvetter
vannet utover bakhodet ditt og ryg-
gen din mens han mumler og mes-
ser noe som ikke kan være noe annet
enn en velsignelse. Du reagerer ikke*

*med den minste muskeltrekning når
vannet treffer deg. Du ligger der i
tillit og vet, med en kunnskap jeg
ikke kan ta del i.*

I boka utleverer forfatteren
både sønnen og familien. Det
kunne lett bli en privat historie,
men historien fenger og engasjer-
er. Den gir en naken og sannfer-
dig beskrivelse av både hovedper-
sonen Gabriel og familiens dagli-
ge kamp.

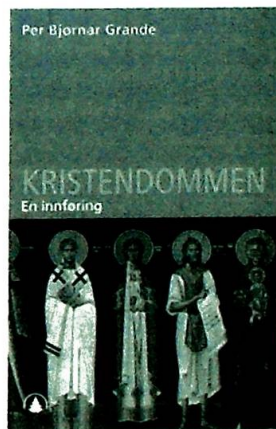
Boka er vakker og verdt å lese.
Aslaug Espe

Idéen er god, men...

Per Bjørnar Grande:

Kristendommen, en innføring,
Gyldendal Akademisk 2005
103 sider

I denne lille boken bruker forfat-
teren religionsfilosofiske og religi-
onsantropologiske innfallsvinkler
til kristendommen for å kommu-

nisere med mennesker i en post-
moderne verden som ønsker inn-
sikt i temaet. Dette er i seg selv en
riktig god idé. Men når prosjektet
skal utfoldes på hundre sider, byr
det på problemer. Sentrale temaer
som «Hva vet vi om Jesus» og
«Jesu lære» vies en snau side hver.
Den hellige Ånd får i underkant

av seks sider til disposisjon –
knappt tilstrekkelig til å yte temaet
rettferdighet. Når troen og sakra-
mentene skal beskrives, er det
bare den lutherske varianten som
får plass. I Norge er dette neppe
noe problem for folk flest, men vi
katolikker må allikevel få lov til å
beklage det.

Med andre ord er idéen bak
boken god, men slik den forelig-
ger, er den neppe til nevneverdig
nytte for lesere som er genuint
nysgjerrige på hva kristendom-
men innebærer.

Susanne Kjekshus Koch

Parlamentarisk kirkefornyelse

Synnøve Hinnaland Stendal:

*«... under forvandlingens lov» –
En analyse av stortingsdebatten om
kvinnelige prester i 1930-årene*
Arcus 2003

Synnøve Hinnaland Stendal er
teolog og leder utvalget for
kvinne- og likestillingsspørsmål i
Kirkerådet. I 2003 disputerte hun
for doktorgraden ved Det teolo-
giske fakultet ved Universitetet i
Lund med avhandlingen
*«...under forvandlingens lov» –
En analyse av stortingsdebatten om
kvinnelige prester i 1930-årene.*

Den første kvinnelige presten
i Den norske kirke ble utnevnt i
1961. Men utnevnelsen var slutt-
steinen på diskusjoner og drøf-
telser i det norske samfunnslivet
gjennom mange år, som endte
med beslutningen om å åpne
presteembetet for kvinner. I og
med at det er fastlagt i Norges
Rikes Grunnlov at den evange-
lisk-lutherske kirke er statens reli-
gion, og dermed statskirke, med-
fører statskirkeordningen at kir-
kens embeter er statlige embeter.
Derfor ble spørsmålet debattert i
den lovgivende forsamling, Stor-
tinget, som en lovdebatt i mange
omganger allerede fra 1800-tallet
og framover. (I tillegg var selvføl-

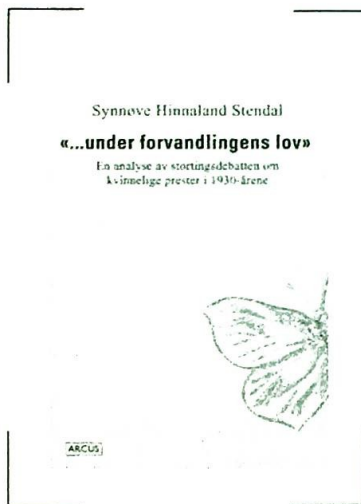
gelig spørsmålet om kvinnelige prester også tema i den alminnelige samfunnsdebatten utenfor Stortingets vegger).

Synnøve Hinnaland Stendals avhandling behandler stortingsdebatten(e) om å åpne de geistlige embetene for kvinner, og hun konsentrerer seg særlig om debattene som fant sted i 1934 og i 1938. Men hun har også undersøkt debatten som fant sted i 1912 om å åpne alle de statlige embetene for kvinner – debatten i 1934 og 1938 samt den mellomliggende debatten i 1936 dreide seg stort sett bare om de geistlige embetene.

Som avhandlingens undertittel sier, er den en analyse av utsagnene i stortingsdebatten om kvinnelige prester. Analysens mål er å få fram de ulike typer argumenter for og imot å åpne de geistlige embetene for kvinner, argumenter som ble framført av de stortingsrepresentantene som tok del i debattene. Hovedargumentene er gruppert i kategoriene kvinnesyn, kirkesyn, synet på parlamentarikeroppgaven og samtidforståelse. I kategorien kvinnesyn er debatten først og fremst en debatt om likestilling, mens kirkesynsdebatten går på teologiske spørsmål basert på ulike forståelser av Bibelens skrifter. Synet på parlamentarikeroppgaven er grunnlag for en selvforståelse av at som valgte representanter til Stortinget, skal de også være talsmenn for statskirkenes medlemmer. Videre gir avhandlingen også en grundig innføring i debattantenes ulike ståsted når det gjelder samtidforståelse og ulike syn på den historiske utvikling.

Det vil føre altfor langt i en slik anmeldelse å gå nærmere inn på innholdet i argumentene som er analysert i en avhandling på rundt 400 sider. Men det kan være interessant å reflektere litt over og sammenligne med argumentene som i Den katolske kirke vektlegges for å opprettholde standpunktet om at kvinner

ikke kan bli ordinert til prester. Det er mange dokumenter fra magisteriet i Den katolske kirke som fastslår og argumenterer for å fastholde dette standpunktet – det er nok å nevne erklæringen *Inter Insigniores* (godkjent av pave Paul VI i 1976), som grunnleggende fastslår at Kirken, i troskap mot Kristi eksempel, ikke ser seg autorisert til å åpne presteembetet for kvinner. Men standpunktet har vært gjentatt mange ganger i

forskjellige dokumenter, særlig under pave Johannes Paul II, for eksempel i det apostoliske brev *Mulieris Dignitatem* (Om kvinnesynets verdighet), det apostoliske brev *Ordinatio Sacerdotalis*, og senest i Troskongregasjonens brev av 31. mai 2004 til biskopene om menns og kvinners samarbeid i Kirken og verden. Spørsmålet om å åpne presteembetet for kvinner er ikke gjenstand for diskusjon, jf. dokumentet *Responsum ad dubium* fra Troskongregasjonen.

Synnøve Hinnaland Stendals avhandling er, som seg hør og bør for en doktoravhandling, grundig dokumentert med note- og litteraturhenvisninger. Den gir også vitenskapelige begrunnelser for metodevalg og analyse. Men det som gjør den til interessant og fengslende lesning, er innblikket vi får i samfunnsdebatt og tidsaktuelle spørsmål i en ikke altfor

fjern fortid – den historiske sammenhengen er spesielt godt dokumentert. Avhandlingens tittel, «...under forvandlings lov», er et sitat fra en av debattantene i Stortinget i 1938, og illustrasjonen på omslaget av en sommerfugl med fullt utslåtte vinger henspiller på et annet sitat fra denne debatten: «Då vil dette skalet falla som puppen fell den gongen sumarfuglen skal slå ut vengjene sine.»

Synnøve Hinnaland Stendal sier i en «Epilog» dette om resultatet av at Stortinget i 1938 vedtok å åpne de geistlige embetene for kvinner: «Disse årene (dvs. 1930-årene) medførte en ny kirkelig bevissthet og nye kirkelige organer og åpnet dessuten for kvinnelige prester. Kvinners prestejetjente har gitt kirka et mer menneskevennlig og åpnere ansikt. I første omgang er det ikke 'kirken selv', men Stortinget som skal takkes for denne muligheten til fornyelse.»

Det er kanskje i enkelte sammenhenger hensiktsmessig å ha mulighet for å diskutere kirkelige grunnspørsmål i en representativ forsamling i stedet for å unndra noen temaer fra en åpen diskusjon.

Rønnaug Aaberg Andresen

Reformationen vid vägs ände?

Ola Tjørhom:
Visible Church – Visible Unity.
Liturgical Press, 2004, 118 s.

Författaren gör en analys av det ekumeniska läget sett utifrån den lutherska kyrkofamiljen och anger några vägar in i framtiden för både kyrkor och enskilda kristna. Han gör också ett inlägg i den fortgående dialogen bland ekumeniska teologer om kyrkans väsen och hennes framtid. Därför passar det att den kände ameri-

kanske metodisten Geoffrey Wainwright har skrivit en inledning i vilken han pekar på de nya element som Tjørhom bidrar med och reagerar på dennes förslag.

Boken är på engelska och består av två huvuddelar. Den börjar med en vidareutveckling av vad författaren under de senaste åren har skrivit om utvecklingen inom den lutherska kyrkofamiljen. (På svenska främst i Sven-Erik Brodd & Ola Tjørhom, *Protestantism eller Katolicitet*. Artos, Skellefteå 2001.) Han beskriver de lutherska reformatörernas ursprungliga intention att förnya den medeltida katolska kyrkan och redogör sedan för utvecklingen bort från denna intention till en kyrkogemenskap som helt kännetecknas av politisk nationalism, teologisk konfessionalism, antiinstitutionell pietism och minimalistisk liberalism. Medan 1800-talets evangeliska historiker och liberalteologer beskyllde den katolska kyrkan för avfall från Jesu enkla lära och ursprungliga kyrkoideal, riktar Tjørhom nu en liknande beskyllning mot deras efterträdare. Han menar att Martin Luther inte skulle känna igen sig i de moderna lutherska kyrkorna och att reformatörernas centrala intentioner i vår tid till och med bäst förverkligas inom den katolska kyrkan. Han ser heller inte hur de lutherska kyrkorna skall kunna återvinna sin förnyelsepotential och tror att reformationen som förnyelseprojekt på grund av denna kris närmar sig slutet.

En väg framåt, på vilken man inte direkt försökte förverkliga reformationens intentioner utan syftade till att återställa kyrkornas gemenskap utifrån ett bredare perspektiv, skisserades enligt författaren på 1900-talet av dem som framförde tanken om "evangelisk katolicitet". Kända namn i Norden för denna riktning var Nathan Söderblom och dennes gode vän i Tyskland Friedrich Heiler, liksom dansken Regin

Prenter. Den högkyrkliga rörelsen både i Tyskland och i Sverige försökte konkret förverkliga detta alternativ, men den blev efter ett tag marginaliserad av andra riktningar som fick större inflytande i kyrkoledningen och den misslyckades. I USA används idag ibland uttrycket "Kyrkans stora tradition" för liknande tankar. Med hjälp av tio korta teser preciserar Tjørhom termens innehåll och vill lansera detta koncept internationellt. (Han noterar därvid att det katolska kyrkobegreppet passar bra in i beskrivningen av Kyrkans stora tradition utan att den kan sägas vara källa till den.) Denna tradition består inte enbart av vissa teologiska teser utan har även strukturella konsekvenser, bland annat i form av flexibilitet för biskopsämbetets utövande utöver de traditionella och konfessionella gränserna. De grupper som står för en sådan förnyelse möter dock starkt motstånd i sina kyrkor. Endast i den anglikanska världen har de fått organisera sig med egna biskopar, så kallade *flying bishops*. Än så länge känner Tjørhom ingen luthersk kyrka som tycks vara beredd att följa den anglikanska kyrkans generositet i detta hänseende. Och den katolska kyrkan och de ortodoxa kyrkorna tycks inte vilja eller kunna hjälpa till.

Så landar författaren nästan halvvägs i sin bok i tre alternativa vägar framåt. Man kan stanna kvar i sin kyrka och träget arbeta för dess förnyelse enligt linjerna för Kyrkans stora tradition, men då krävs åtminstone ett visst utrymme för den. Man kan bygga upp nya strukturer med troende i andra kyrkor som delar samma vision, med faran att de vid motstånd och efterföljande polarisering kan mynna ut i ett nytt kyrkosamfund. Eller också finns som sista utväg, ifall kyrkoledningen vägrar ge utrymme för förnyelse, möjligheten till individuella eller kollektiva konversioner, antingen via stiftande av en ny kyrka eller

genom övergång till den kyrka som bäst förverkligar Kyrkans stora tradition. Tjørhom har valt det tredje alternativet, Wainwright ser fortfarande möjligheter till det första.

I bokens andra del (kapitel 3–5) analyserar Tjørhom inte någon existerande kyrka utan återkommer till innebörden av Kyrkans stora tradition. Han skisserar en ny ecklesiologi eller lära om kyrkan utifrån ekumeniska perspektiv, något som tills nu endast få teologer har försökt sig på. Om man betänker att den katolska kyrkan inte förrän vid reformationen utarbetade en riktig ecklesiologi och att de lutherska reformatörerna inte heller hade en fullt genomtänkt kyrkosyn, då innebär det att bådasynt fram till Andra Vatikan-konciliet relativt ensidigt var präglad av 1500-talets motsättningar. Då är det desto mer nödvändigt att kyrkorna tillsammans utarbetar en ny teologi om kyrkan utifrån vissa bibliska grundbegrepp. Tjørhom sammanfattar så för en internationell publik sin bok på norska om ämnet *Kirken – troens mor: Et økumenisk bidrag til en luthersk ekklesiologi*. Verbum, Oslo 1999.

Bland de viktigaste kännetecknen för kyrkan är att hon kan definieras som Jesu Kristi kropp och hans frälsningssakrament för oss och hela mänskligheten, eftersom hon är den synliga frälsningsplatsen där Ordet förkunnas och ett rikt sakramentalt liv blomstrar och där vittnesbörd och tjänst åt världen ordnas. För att kunna vara ett sådant sakrament behöver kyrkan ha andliga ledare och vissa synliga strukturer i vilka dessa kan fungera. Kyrkan måste vara en synlig gemenskap, en *communio*, där den nuvarande mångfalden mellan kyrkorna inte kan accepteras utan måste bearbetas och blir försonad. På den punkten riktar Tjørhom skarp kritik mot den europeiska kontinentala protestantism som i den så kallade

Leuenberg-konkordin helt enkelt accepterer kyrkornas splittring og driver tesen att kyrkans enhet är principiellt osynlig. Istället förespråkar han en "materialistisk" spiritualitet, och menar därmed att den helige Ande verkar i kyrkans synliga gemenskap via yttre och empiriskt kontrollerbara medel, Ordet och sakramenten, framför allt eukaristin.

I bokens andra del saknar jag ett omnämnande av den svenska katolsk-lutherska rapporten *Kyrkan som sakrament* (Uppsala/Stockholm 1999) vars tankar går i samma riktning. Den är t.ex. lika kritisk gentemot Leuenberg-konkordin. Ändå blev jag överraskad över skärpan i analysen i den första delen. Själv har jag inga riktiga motargument och skulle därför gärna vilja läsa en sorts gensvar från övertygade svenska lutheraner som bemöter den ytterst negativa bedömningen av den lutherska kyrkofamiljens utveckling och nuvarande läge. Med tanke på att även den katolska kyrkan har drabbats av långvariga nedgångsperioder borde man kunna vara mer optimistisk och förvänta sig att nästa generation kan komma och tänka annorlunda och bättre. Om ingen luthersk representant med sakliga argument kan komma att vederlägga de två första kapitlens resonemang och slutsatser, ser det bedrövligt ut för ekumenikens framtid. Det skulle ju först och främst innebära att Luthers grundintentioner idag håller på att förverkligas i den katolska kyrkan och att Luther historiskt var nödvändig som väckarklocka men att hans roll idag blir mer och mer överspelad. Det är i och för sig en god sak. Men det skulle dessutom innebära att det inte lönar sig att bedriva ekumenik med några lutherska kyrkor, eftersom de helt enkelt saknar potential att återvända till sin ursprungliga inspiration eller att ansluta sig till Kyrkans stora tradition för att på denna grund bedriva en vettig

och framåtriktad ekumenik. Är läget så allvarligt?

Konversion har jag alltid uppfattat som en personlig och positiv lösning för enskilda kristna men inte som en policy för att lösa relationerna mellan kyrkorna. Jag är alltså glad att Ola Tjørhom har hittat sin väg in i den kyrkogemenskap där jag själv är lycklig. Men samtidigt beklagar jag den för övrigt mycket väl dolda kritiken mot min egen kyrka, nämligen att vi katoliker inte är tillräckligt öppna för nöden i andra kyrkor. Vi söker ju inte aktivt att medverka till lösningar som gör att de olika grupper som inom den lutherska kyrkofamiljen står för Kyrkans stora tradition kan få fortsätta som av oss accepterade grupper utan att de behöver konvertera. Den ekumeniska modell som Förbundet för kristen enhet på 1970-talet framlade fick förkastats eftersom kyrkoledningen på båda sidor menade att det i längden skulle bli omöjligt för modellens prästerliga medlemmar att upprätthålla en dubbel lojalitet mot både Svenska kyrkan och den katolska kyrkan.

Den här boken är i grunden ett hjärteskri om nya positiva lösningar. Kan vår katolska kyrka inte tillsätta någon sorts katolska *flying bishops* som formellt tar sig an dessa grupper? Eller utarbeta andra modellen för grupper som vill fungera som en bro mellan kyrkor som ännu inte är förenade? Hur kan Vatikankonciliet och påven Johannes Paulus upprop till kyrkornas omvändelse bli konkret just för dem?

Henrik Roelwink, franciskanpater och tidigare ordf. i katolska ekumeniska nämnden.

(Anmeldelsen er hentet fra tidskriftet «Signum – katolsk orientering om kyrka, kultur & samhälle».)

Mysteriets kunstneriske kraft

Erling E. Gulbrandsen og Øivind Varkøy (red.):

Musikk og mysterium.

Fjorten essays om grensprengende musikkalsk erfaring.

Cappelen Akademisk Forlag; Oslo 2004, 211 sider.

Vi søker musikkalsk innsikt gjennom musikkhistorie og musikkvitenskap, musikkanalyse og musikkpedagogikk. Såkalt atonal musikk vil som regel forutsette en omfattende læringsprosess, på samme måte som når vi tilegner oss et nytt språk. Men knapt noen av disse innfallsvinklene makter å føre oss inn i musikkopplevelsens kjerne – den mangfoldige og rike musikkalske erfaringen. Dette er imidlertid hovedhensikten med den artikkelsamlingen som skal omtales her. Bokens forfatterer ønsker rett og slett å belyse musikkens erfaringsdimensjon – som en personlig, men også grensprengende opplevelse, som noe som er gåtefullt, men også kommuniserbart. I denne forbindelse dukker ofte religiøse begreper opp. Flere av disse henspiller mer eller mindre bevisst på teologen Rudolf Otto, som beskrev religiøs erfaring som et møte med det som er radikalt annerledes, *das ganz Andere*. En annen aktuell referanse er John Deweys fokusering på den kunstneriske erfaringens egenart og selvstendighet.

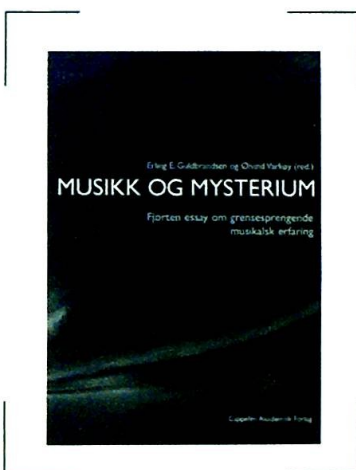
I en essaysamling med mange bidragsytere blir kvaliteten gjerne noe varierende. Så også her. Ove Kristian Sundberg – som for meg primært er kjent som en litt krakilsk «betonglutheraner» – tar utgangspunkt i spørsmålet «hvordan var Bach mulig?». Men jeg føler vel knapt at Sundberg brakte meg så mye nærmere et svar på dette spennende spørsmålet. Det skyldes dels upresis – og ubevisst? – bruk av teologiske termer som *donum Dei* (Guds gave, særlig knyttet til nådelæren). Men det beror framfor alt på at forfatteren

synes å betrakte Paul Tillichs gudsbegrep *ultimate reality* (bedre: *ultimate being*) som nøkkelen til J. S. Bach og hans musikk. Nå befant den luthersk-ortodokse Bach seg selvsagt milevis borte fra Tillichs abstrakte og liberalt fargede bilde av Gud. Denne enorme avstanden i både tid og innhold går imidlertid Sundberg overhodet ikke inn på. Bizarre sammenlikninger er for øvrig *legio* i vår tids kulturdebatt. Slikt får meg uvegerlig til å tenke på en historie fra Dusteforbundet hvor en hadde kommet over en potet, som så ut som en bjørn, som hadde rullet seg sammen, og derfor så nøyaktig ut som en potet! Moralen er at en kan få alt til å likne hvis viljen er sterk nok.

Erling E. Guldbrandsens essay om «betongkatolikken» Anton Bruckner leste jeg derimot med stort utbytte. Her rettes oppmerksomheten mot det forfatteren omtaler som «Bruckners mørke mysterium». Dette knyttes ikke til komponistens religiøsitet i og for seg, men i første rekke til en «altgjennomtrengende dødsbevissthet» med nærmest morbide trekk. En ensidig metafysisk, historieløs og mytepreget Bruckner-forståelse vil i det hele tatt være forfeilet. Innvevd i belysningen av Bruckners musikk – og særlig hans ufullendte 9. symfoni, drøfter Guldbrandsen også musikalsk erfaring i et mer allment perspektiv: «Erfaringen er en *relasjon* – mellom verket og lytterens stemhet.» Videre slås det fast at musikkens innhold er spesifikt musikalsk, «men nettopp derigjennom kan den bli den mest dyptgripende av kunstartene, *også erkjennelsesmessig og eksistensielt*». Guldbrandsen konkluderer som følger: «Kunsten setter ... sin egen transcendens. (som kunsten bare skal mime eller bekrefte) og den endeløse utvekslingen av tomme, triielle tegn på den andre (uten overskridende kraft.» Den blir en tredje vei, mellom fastlåste religiøse ideer på den ene side» Dette

momentet er av stor betydning innenfor en teologisk-estetisk ramme.

Blant flere andre spennende bidrag, vil jeg særlig framheve refleksjonene til fem sentrale norske samtidskomponister om musikkens «mystiske» eller «åndelige» dimensjon. Teologisk sett kan en kanskje si at mystikkbegrepet her tøyes i lengste laget. Men disse bidragene fungerer som et sunt korrektiv overfor tilbøyeligheten til å identifisere det mystiske med kulturell nostalgi. Jeg vil i denne forbindelse spesielt nevne Asbjørn Schaathuns betraktninger om hvorvidt «åndelighet» kan «konstrueres», samt Rolf

Wallins synspunkter på «indre» og «ytre» skjønnhet. Schaathun påpeker at mystikkens «Jakobsstige» åpner for trafikk ovenfra så vel som nedenfra. Og Wallin slår fast at «det finnes... kulturytringer som på grunn av sin fiksering av den ytre skjønnheten mangler den indre». Ellers er Beate Petersens artikkel om russiskortodoks kirkemusikk verdifull, mens Øyvind Varkøy har svært mye vesentlig å si om musikalske erfaringer i «en kristen kontekst». At pater Arnfinn Haram o.p. kunne skrive uhyre innsiktsfullt og vakert om den liturgiske musikkens karakter, visste vi allerede.

Jeg anbefaler den foreliggende boken på det varmeste. Her er det mye å hente for alle som er glade i musikk, av nær sagt enhver type,

og som er åpne for ny innsikt på dette feltet. For min del fungerte essaysamlingen som en påminnelse om den religiøse mystikkens store kunstneriske potensial, i et historisk så vel som aktuelt perspektiv. Men den bekreftet samtidig noe som er minst like viktig – nemlig at «ikke-religiøs» musikk eller såkalt «absolutt» instrumentalmusikk også kan ha et betydelig religiøst potensial. Dette er hovedårsaken til at vi katolikker bør styre unna den kulturelle nostalgis dødvann og utsette oss for ny eller «modernistisk» musikk. For denne musikken vil kunne løfte verden midt inn i kirken rom. Og det er helt avgjørende for vårt sakramentale og liturgiske liv. Til syvende og sist kan kirken bare feire gudstjeneste i ånd og sannhet når Guds verden er fullt og helt til stede.

Ola Tjørhom

Pave Johannes Paul IIs siste bok

Johannes Paul II:
Memory and Identity – personal reflections
Rizzoli Int. Publishing,
New York 2005

Kort tid før papa Wojtylas død kom hans siste bok ut. Den er blitt til gjennom samtaler med polske intellektuelle, samtaler som fant sted i «ferien»: i sommerpalasset i Castel Gandolfo, på kanten av den naturskjønne Albanersjøen, like utenfor Roma.

Samtalene er presentert som et lengre intervju (formen er spørsmål og svar) med et til tider sterkt personlig innhold. Det er teologen og filosofen Wojtyla vi her hører, men samtalen dreier seg ikke bare om teologiske og filosofiske spørsmål. De fleste er historisk orientert, her er dessuten memoarstoff. Temaer er: sameksistens av godt og ondt i nyere tids historie – frihet og ansvar – om fedrelandet (Polen) – om Europa – om demokrati som styreform. En epilog forteller om

attentatet på paven 13. mai 1981 og om dets overnaturlige aspekter.

Gjennomgangstema er et teologisk forhold til historien, især nyere tids historie. Og det er et konsekvent kristent historiesyn som her kommer til orde, med mange sitater fra Vaticanum II, et konsil paven selv var med på, og hvor han var aktiv i utformingen av dokumenter som senere ble offisielle dekreter.

Hvordan kan han så i lys av det 20. århundres dramatiske historie fortsatt tro på Gud i historien? Hvor finner han Guds fotefar i den verdslige og materialistiske tid som fulgte etter 1945? Hva var Polens plass i Europa før verdenskrigen? Hva er Polens bidrag til Europas fremtid? Har i det hele tatt kristendommen noen fremtid i Europa? Var ikke opplysningstiden begynnelsen på slutten for religionens vedkommende? Hva betyr ord som «nasjon» og «kultur», «demokrati» og «frihet»?

Disse samtaler kretser om spørsmål som disse, og de blir belyst fra forskjellige synsvinkler.

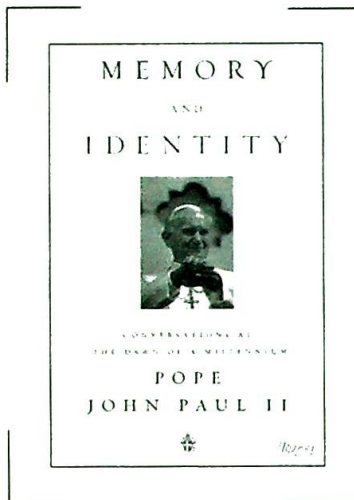
Første kapittel tar opp det klassiske spørsmålet om sameksistensen av godt og ondt, i et historisk perspektiv. Paven er en god thomist og forklarer enkelt og greit hva vi skal forstå med ordene «ondt» og «onde». Han uttaler seg mot den bakgrunn som to historiske «onder» utgjorde i det 20. århundre: kommunismen og nazismen. Og det er ingen akademisk behandling av problemet vi her overhører, det kommer fra en som har vært vitne til hva begge disse systemene står for.

På en måte blir denne behandlingen en ledetråd for samtaler som følger.

Kapitlet om Polen og Europa tør ha spesiell interesse for oss som ikke kjenner landet og dets kultur. Mest interessant er kanskje pavens refleksjoner over Europas identitet, som er kristen, og som på mange måter kan sies å ha skapt vår verdensdel, samt kristnet de andre kontinentene.

Europa i dag er ensbetydende med Europa etter opplysningstiden og revolusjonene – hvordan ser den kristne arv ut i dag? Svaret har mye med fragmentering å gjøre: splittelse, feiltolket nasjonalisme og annet av samme slag.

Her bygger paven en bro til en annen problematik: økumenikken. For mens første årtusen var enhetskulturenes og kristenhetens årtusen, er det annet blitt splittel-senes årtusen. Det er ikke bare kristenheten som er blitt frag-

mentert gjennom de siste tusen år, det er også vår verdensdel blitt: Nye og gamle verdier står mot hverandre, om det går an å tale om «sekularisme» og «materialisme» som verdier. Enhetsbestrebelsene mellom de kristne berører derfor også Europas nåtid og fremtid, fordi denne angår Europas identitet.

Boken er i det hele tatt spekket med interessant materiale, og den tåler godt å leses flere ganger, kanskje er dette å anbefale siden det ofte dreier seg om dyptpløyende tanker fra en åndstradisjon som både tror og tenker, fra et troende og samtidig rasjonelt reflekterende sinn.

La oss vende tilbake til utgangspunktet – sameksistensen av godt og ondt, denne form for spenning som er nøkkelen til all historie og til den moderne historie i særdeleshet (fordi vi har den

så tett innpå livet). – Hva er så dagens objektive onder, i likhet med det som kommunismen og nazismen var i sin tid?

Jo, det onde i vårt århundre/årtusen representeres ved legalisert abort og ved homofilt samliv. Og oppmerksomme nyhetslesere vil ha fått med seg at da paven i sin siste offentlige tale på Petersplassen hadde utslyngt forbannelsen mot disse to samtids-ondene, mistet han taleevnen. To timer senere var han tilbake på sykehuset.

Tilfeldighet? – Sikkert.

Men selv om alle kan enes om at abort er en uønsket løsning på problemet uønskede barn, så kan vel alle enes som at når først galt er skjedd, er det langt å foretrekke at aborter utføres profesjonelt og ikke i hemmelighet og amatørisk (slik det ble i katolske land som Polen og Italia, og som tok svært mange voksne liv i tillegg til fosterets)? Er derfor legalisering av abort ensidig ondskap, uønsket som abort jo er?

Paven lister opp mange slags ofre for nazismens dødsmaskin, men nevner ikke homofile i den sammenhengen, det gjør han i en annen, som et objektivt onde i det nye årtusen, som uttrykk for ondskap («evil» i den engelske utgave av boken), fordi homofilt samliv angivelig truer ekteskapets stilling og status, religiøst som verdslig.

Men er det virkelig slik at partnerskapsløsninger truer ekteskapet? Det dreier seg jo om et forsvinnende lite antall, et antall som på denne måten kan få stabilisert sine liv og må ta moralsk ansvar, mennesker som likevel ikke ville ha giftet seg. I Norge i dag er det samboerskapet – legalisert konkubinatt – og ikke partnerskapet som blir en hindrende faktor når ekteskapets enestående status skal hevdes og forsvares. Dette fortjener å understrekes, også fra katolsk hold.

Disse dissonanser til tross er boken absolutt å anbefale.

Aage Hauken o.p., Voss

presse- klipp

LUTHERSK OPTIMISME ETTER PAVEVALGET

Presidenten for Det Lutherske Verdensforbund, biskop Mark Hanson, er glad for de signaler pave Benedikt XVI har gitt når det gjelder økumenikken. Den nye paves tyske bakgrunn og hans erfaring som prest, professor og biskop i sitt hjemlige Tyskland, gjør at han er vel kjent med både Luther og lutheranerne, påpeker amerikaneren Hanson «Vi har godt håp om en fruktbar økumenisk utvikling og større gjensidig forståelse mellom lutheranere og katolikker under denne paven,» sier Hanson. Han roser den tidligere kardinal og leder for Troskongregasjonen for hans innsats for den luthersk-katolske *Felleserklæring om rettferdiggjørelseslæren*, som ble undertegnet i Augsburg i 1999, på selve Reformasjonsdagen, den 31. oktober.

Det er oppmuntrende, sier Hanson, at pave Benedikt XVI under sin første messe etter valget understreket at en av hans hovedoppgaver vil være «å arbeide for å gjenetablere full og synlig enhet mellom alle dem som følger Kristus». At paven også nevnte fortsettelse av Det 2. Vatikan-konsils reformarbeid og innsats for interreligiøs dialog som viktige temaer på hans dagsorden, er løfterikt og «sier sitt», mener biskop Hanson. ZENITH

**DEN SVARTE MADONNA OG
GUDINNE ISIS**
Nesten alle alle de 'ærestitler' som

anvendes på Maria i det lauretan-ske litani – hvor hun bl.a. anropes som Guds mor, jomfru, og hellig beskytter – har, ifølge Manfred Görg, spesialist i det gamle testamentet, religionshistoriske forbilder i den gammelgyptiske Isis-kulten. I en artikkel for en tid siden i tidsskriftet *Una sancta* skriver Görg at også de «sorte madonnaer», kjent fra valfartssteder som Chestochowa i Polen og Alttötting og Einsiedeln i Sør-Tyskland, har en viss forbindelse med Isis. I Isis-kulten er en mørk-hudet 'gudemor' intet ukjent fenomen, vi kjenner det fra sorte bronseskulpturer av Isis. I Egypt, som «på gammelgyptisk 'betyr' det sorte landet', personifiserer Isis først og fremst landsmoderen».

Den sorte fargen er imidlertid ikke bare analog til «landsfargen», den er også nattens farge, men også natten må ses ut fra sin dobbelte natur: som overgang til dagen og sollyset. Men til tross for de mange tilknytningspunkter man via religionshistorien kan påvise mellom Isis-kulten og Maria-dyrkelsen, er det også grunnleggende forskjeller, ifølge Görg: «Isis var fra begynnelsen av gudinne og fortsatte å være det, hun ble aldri menneske. Maria forble alltid menneske og ble aldri gudinne eller hevet til guddommelig rang. Men slik som Maria... ble opphøyet til den himmelske herlighet, slik er Guds verden blitt åpnet for enhver troende, og det nettopp ved at Gud

kom ned til menneskenes nivå og selv ble menneske.» CIG

JAPAN: STOR AKTELSE FOR PAVE JOHANNES PAUL II

Japans politiske, økonomiske og sosiale elite har stor aktelse for pave Johannes Paul II. Det fastslo for en tid siden landets største boulevard-avis «Asahi Shimbun», som har et opplag på over seks millioner. Det folk særlig setter pris på var denne paves fredsbestrebelse og hans sans for det menneskelige, men også sansen for rituell-symbolske gester som vekker forståelse og finner gehør ut over den kristne religions rekke. «Og vi bør ikke glemme at denne paven aldri mistet håpet, og at han i sin tid bidro konstruktivt til å overvinne den motstand som viste seg på hans vei,» skriver avisen. CIG

HVA KRISTNE OG MUSLIMER KAN LÆRE AV HVERANDRE?

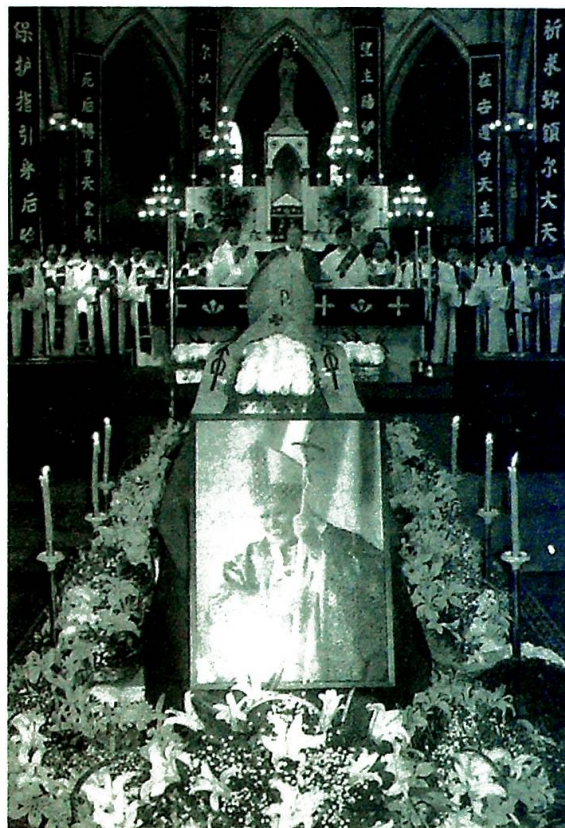
Muslimers sterke tro på Gud er en positiv utfordring for de kristne, uttalte kardinal Ratzinger (i mellomtiden pave Benedikt XVI) i et intervju for en tid siden med den tyske publikasjonen «Welt». Også den islamske moralske bevissthet om at hele vårt liv og virke «står under Guds dom», så Ratzinger som noe positivt. Det for en muslim så selvsagte at «troen trenger allmenne uttrykk i dagliglivet», er noe mange av dagens kristne synes å ha tapt av syne.

På den annen side er det en oppgave for kristne å fremhold «konseptet religionsfrihet» som et alternativ til den muslimske oppfatning at statsmakt og religion er uoppløselig knyttet sammen. «Vi kristne kan vise dem at en Gud som gir menneskene mere frihet, også byr menneskene nye rom for deres egen kulturelle utvikling,» sa kardinal Ratzinger. CIG

BRASIL: KJØLIGERE MELLOM KIRKEN OG PRESIDENTEN

De store forhåpningene venstre-kreftene i Brasil – ikke minst på kirkelig hold – i utgangspunktet hadde til tidligere arbeiderleder og nå president Luis Inacio da Silva, er skrudd betraktelig ned. Flere frigjøringssteologer tar nå avstand fra ham, blant dem Leonardo Boff. Den internasjonalt kjente dominikanerpater Frei Betto, som gikk inn som rådgiver for presidenten i sosiale spørsmål, har sagt fra seg sitt verv grunnet misnøye med regjeringens sosiale og økonomiske politikk. Og ikke så få biskoper og menneskerettighetsobservatører påpeker at de sosiale spenninger og konflikter faktisk er blitt skjerpet under da Silva, og at fattigdommen har økt under denne «venstre»-presidenten. Da Silva har ikke maktet å gjøre noe med den økende korrupsjonen i egne rekker, og alle sosiale programmer lider av manglende kontroll og effektivitet.

Den skarpeste kritikken kom for en tid siden fra den mann som lenge var landets kirkelig-moraliske autoritet, kardinal Paulo Evaristo Arns, som under og etter militærdiktaturet ledet erkebispedømmet Sao Paulo. Ifølge Arns var ikke da Silva godt nok forberedt for presidentvervet og delegerte mange oppgaver til mennesker han mente var egnet, men som faktisk var udugelige. «I dag er Brasil egentlig uten regjering. Staten er uhyre svak,» lyder kardinal Arns' dom. CIG

PAVEREQUIEM I SHANGHAI

Folkerepublikken Kina har, som kjent, to katolske kirker: en statlig godkjente og ditto kontrollert katolsk kirke, som, etter statlig pålegg, er uten forbindelse med Vatikanet – og en Roma- og pavetro kirke, gjerne omtalt som «undergrunnskirke». Slik pleide man å karakterisere situasjonen, men fullt så skarpe er ikke skillelinjene lenger, ifølge ukemagasinet Christ in der Gegenwart. De «godkjente» katolikkerne i Shanghai regner seg så absolutt ikke som «annenklasser katolikker» eller «skismatiske katolikker» på siden av den Roma-tro undergrunnskirken, og de understreker at det finnes kun én katolsk kirke i Kina, men at den kirkepolitisk sett – eller med et litt krunglete ord «kirkestatspolitisk» sett – er delt i to grupperinger.

I alle de offisielle katolske kirker i Kina bes det nå for paven, og paven nevnes under messens hoveddel, eukaristifeiringen. Og nesten i alle kirker finner man bilder av paven – som på ovenstående foto fra en høytidelig requiemmesse for pave Johannes Paul II i katedralen i Shanghai. En messe som samlet over 3000 troende, hvorav hundrevis av prester og ordenssøstre. Hovedcelebrant ved messen var Jin Luxian, statlig anerkjent biskop i bispedømmet Shanghai – den 88-årige Luxian er, etter en lengre sykdomsperiode, igjen på bena. I sin preken hedret biskop Luxian pave Johannes Paul IIs liv og virke.

ABORT I DEN ISLAMSKJE GUDSSTAT

Irans parlament har vedtatt en ny, mer liberal abortlov. Hittil var svangerskapsavbrudd kun tillatt ut fra hensyn til morens helse. Den nye loven tillater abort innen de fire første måneder av svangerskapet dersom det er fare for fysisk eller psykisk funksjonshemming hos barnet, eller hvis fødselen fører til økonomisk 'nødsituasjon', altså abort ut fra sosial indikasjon. Ifølge den nye loven må både foreldrene til den svangre og tre leger gi sin tilslutning til abort.

Offisielt foretas det årlig 80.000 aborter i Iran, men man regner med mørketall som langt overgår den offisielle statistikk.

CG

PAVENS DØD – I ARABISKE MEDIER

Begge de populære satelittkanalene «Al-Dschasira og Al-Arabiya» formidlet utførlig informasjon til den arabiske verden om pave Johannes Paul II's død – med nesten uavbrudte sendinger til mottakere fra Marokko til Irak. Til og med den i vesten sterkt kritiserte libanesiske kanalen «Al-Manar», som drives av den ekstremistiske Hisbollah-bevegelsen, avbrøt sine programmer og satte over til Roma.

Sjefredaktør Abderrahman El Rashid i «Al-Arabiya» begrunnet fokuseringen med at denne paven hadde spilt en rolle også i den muslimske verden, og at han hadde vært en betydningsfull person som hadde gjort en særlig innsats for fred i Midt-Østen. Pavens reise i mars 2000 til Israel og de palestinske områdene ble gitt bred dekning i sendingene.

CG

OM TRO OG KIRKELIG SELVKRITIKK

«Må ikke kirken – om den ønsker å duge som samtalepartner i samfunnet – også se kritisk på seg selv

og overprøve sine egne standpunkter?» vil journalisten fra den økumeniske ukeavisen Rheinischer Merkur vite «Selvsagt,» svarer biskop Reinhard Marx av Trier, Tyskland. «Det 2. Vatikankonsil fra 1962–65 oppfordret hele veien til å akte på tidens tegn. Vi må i stadig sterkere grad erkjenne at det ikke bare er innen kirken Guds ånd virker. Det er en for eksklusiv oppfatning. Den moderne verden er mangestemmig. Vi må også tenke etter hvilke av disse stemmene som, direkte eller indirekte, er rettet til og angår kirken. Kirken har alltid reagert på nye utfordringer. Vi må tenke over hvordan vi formidler det som er gitt oss i troen – og om vi bruker et klart språk som dagens mennesker forstår.»

Moral alene er altså ikke nok? spør journalisten videre. «Nei,» svarer Marx. «Troen er noe mer. Først og fremst er den en befriende erfaring: Gud finnes og ga seg til oss i Jesus Kristus. Derav følger en ny måte å leve på, og også en moral. Men troen er også en vei. Derfor finnes det teologi og utvikling av dogmer, trossetninger. Det gjelder også for moralen.

Den som er rotfestet i troen, slik Johannes Paul II var, er ikke redd for denne veien. Men det hele blir skjevt når kirken oppfattes kun som en moralinstitusjon.» At den ofte oppfattes slik, er, sier biskop Marx, «til dels vår egen skyld. Men vårt anliggende er altså ikke først og fremst moralen, men troen. Derfra kan det så trekkes konsekvenser for handlemåten. Men man kan ikke sette det ene foran det andre.»

RM

MILJØVERN - VIKTIG KRISTENT ANSVAR

De kristne bør gå inn for å gjøre miljøvern til en viktig kristen verdi i sine respektive menigheter, står det å lese i sluttbudskapet fra den Den økumeniske miljøkonferansen som fant sted i Basel i begynnelsen av mai. «Vi er svært

foruroliget over hvor forverret den økologiske og sosiale situasjon er,» heter det i budskapet fra konferansen, som hadde samlet en rekke delegerte fra protestantiske, anglikanske, katolske og ortodokse kirker i 30 land.

Til tross for advarsler både fra forsknings- og politikerhold gjøres det for lite for å redde det truede skaperverket. Andre alvorlige problemer som sekularisering og økonomiske vanskeligheter må ikke hindre de europeiske kirker i å også å prioritere innsats for et bærekraftig samfunn. De bør «med tillit til Guds bærekraftige og varige kjærlighet» finne «legende muligheter» for en såret jord, og her bør Europa gå foran og være et eksempel for andre kontinenter. Kristne må fungere som talsmenn, «advokater», for skaperverket overfor økonomiske og politiske instanser. Et «kjerneområde» er å motarbeide de menneskeskapte sider ved klimaendringene i verden, en innsats som også har med «solidaritet mellom nord og syd å gjøre»: De rike industrilandene bidrar mest til den globale oppvarming, som rammer de fattige landene hardest i form av oversvømmelser (cf. Bangladesh og mange Stillehavsoyer). Kirkene og individuelle kristne må selv vise vilje til å gjøre sitt bl.a. ved energisparing og ved «mer sparsom omgang med bilen» samt andre viktige miljøtiltak.

KIPA

«ET NÆRVÆR AV NOE...»

«Tror du på Gud?» vil journalisten vite – han intervjuer «trønderrockeren» Åge Aleksandersen i anledning hans nye CD. «Det er lenge siden jeg var skråsikker på at det ikke fantes en Gud,» svarer Åge, som ikke legger skjul på at han i yngre år var en hardbarket ateist. «Den første mistanken om eksistensen hans kom da jeg var med på fødselen til vårt første barn. Siden har jeg følt et nærvær av noe... Nærmere kan jeg ikke beskrive det.»

VÅRT LAND

**AMERIKANER
NY LEDER FOR
TROSKONGREGASJONEN**

Pave Benedikt XVI har utnevnt erkebiskop William J. Levada av San Francisco til ny prefekt for Troskongregasjonen, en stilling den nye pave selv innehadde da han ennå var kardinal Ratzinger. Levada, som har solid teologisk bakgrunn med doktorgrad fra Gregoriana i Roma om «Det ufeilbarlige kirkelige læreemбеde og naturretten», arbeidet ved Troskongregasjonen fra 1976 til 1982 og har siden 2000 vært knyttet til kongregasjonen. Han har ingen lang «kurieerfaring», men desto større pastoral erfaring som erkebiskop i Portland fra 1986 og siden 1995 i San Francisco. Fra 1986 til 1996 var han eneste amerikanske medlem i redaksjonskomitéen for Den katolske kirkes katekisme, ansvarlig for bl.a. ordbruken i den engelske utgaven, hvor man unngikk såkalt «inclusive language», ordbruk som inkluderer både menn og kvinner. Han har arbeidet med regelverket for kirkens håndtering av geistliges seksuelle misbruk, og er nå med i en gruppe som, på oppdrag av USAs bispekonferanse, ser på hvordan kirken skal forholde seg til katolske politikere som avviker fra kirkens lære.

Levada sier at valget av ham «nok delvis skyldes mitt årelange kjennskap til kongregasjonens arbeid,» men at utnevnelsen «også er en tributt til kirken i Amerika, og en anerkjennelse av dens viktige innsats for den universelle kirke». Levada definerer Troskongregasjonens oppgave slik: «Kongregasjonen søker hovedsakelig å fremme sunn forståelse av den kristne tro slik kirken har gitt den videre siden Kristi tid, og bistå paven og kirkens biskoper rundt om i verden i den vanskelig oppgave å oppklare læremessig feilaktige standpunkter når det ses som nødvendig.»

NCR

**JOMFRU MARIA OG
ANGLIKANSK-KATOLSK
TILNÆRMING**

Forholdet mellom den katolske kirke og anglikanerne har vært noe anstrengt de siste år grunnet anglikanernes ja til kvinnelige prester og utnevnelsen av den samboende homofile presten Gene Robertson til biskop i 2003. En fersk erklæring fra Den romersk-katolske internasjonale kommisjon (Arcic) om synet på jomfru Maria, gir håp om ny tilnærming på andre områder. Sist Arcic uttalte seg om mariologi (1981) ble det understreket at nettopp Maria-dogmene var «særskilt problematiske», fordi det ikke fantes «tilstrekkelig støtte for dem i Skriften». Nå viser dokumentet «Maria: Nåde og håp i Kristus» enighet på viktige punkter: Det fastslås at «læren om at Gud har tatt den velsignede jomfru Maria inn i sin herlighet, er i samklang med Skriften og kan bare forstås i lys av Skriften», og at også læren om Marias opptagelse i himmelen «kan sies å være i harmoni med Skriftens ord og den gamle felles tradisjon». Det heter videre at «Maria yter en vedvarende tjeneste som bidrar til Jesu egen tjeneste, han som er vår unike mellommann..., og det å be Maria og helgenene om å gå i forbønn, er ikke et hinder i kommunionsammenheng».

Den evangelikale gren av anglikanerne er imidlertid lite begeistret for den nye erklæringen, som de mener 'lirker' dogmer og 'teologisk sludder' inn i Skriften.

THE TABLET

**ORTODOKSE LEDERE
POSITIVE TIL DEN NYE PAVE**
Valget av kardinal Joseph Ratzinger til ny pave er blitt svært positivt mottatt på ortodoks hold. Til den nye pavens innsettelse hadde de betydeligste patriarkatene sendt representanter på høyt nivå, og den økumeniske patriarken av Konstantinopel inviterte

**KIRKEN –
HVERKEN GAMMEL ELLER
UBEVEGELIG**

Kirken er slett ikke gammel og ubevegelig. Nei, den er ung... Det er slett ikke sant at ungdommen først og fremst er opptatt av forbruk og nytelse. Det er ikke sant at de unge er materialistiske og egoistiske. Det er det motsatte som er sant: Ungdommen higer mot det store. De unge vil at det skal demmes opp for uretten, at ulikheter skal overvinnnes, og at alle skal få del i denne verdens goder. De vil at de undertrykte skal få sin frihet. De unge vil det store, vil det gode. Og derfor er ungdommen – derfor er dere – igjen helt åpne for Kristus.»

Pave Benedikt XVI i en audiens med tyske pilegrimer

omgående Benedikt XVI til Istanbul. Lederen for Moskva-patriarkatets utenrikskontor, metropolitt Kyrill – metropolitt Aleksej IIs utsending – sa at han var svært fornøyd med pave Benedikts første preken, og at det nå er godt håp om en tilnærming mellom den russisk-ortodokse og den katolske kirke. Kyrill, som har truffet den tidligere leder for Troskongregasjonen flere ganger, kalte Benedikt XVI «en fremragende forsker og teolog, som har viet sitt liv til Guds tjeneste». Valget av en biskop som er «hengivent trofast overfor katolsk lære», vil, mener Kyrill, ha positiv innflytelse på den katolske kirke og den vestlige verden. Også representanten for den koptiske patriarken Schenuda av Egypt var positiv: «Vi er svært glade over valget av pave Benedikt XVI.»

CIG

**ØSTERRIKE: BISKOPPELIG
GJESTFRIHET OG DIALOGVILJE**
Den franske biskopen Jacques Gaillot, som for en del år tilbake

ble fratatt sitt hyrdeansvar på grunn av sine holdninger til enkelte punkter i katolsk lære, var nylig gjest hos reformbevegelsen «Vi er kirke» i Østerrike, og den lokale biskop, Egon Kapellari av Graz, innbød i den forbindelse Gaillot til også å være hans gjest i bisppegården. I motsetning til Kölns kardinal, Joachim Meisner, som i fjor uttrykkelig forbød Gaillot å tale innen erkebispedømmet Kölns grenser, innbød biskop Kapellari Gaillot til samtale. Kapellari understreker at det fremdeles er adskillig meningsforskjell mellom den østerrikske kirkefolksbevegelse og landets bisko-

per. «Men,» sier han, «jeg er alltid rede til å føre en 'fair' dialog med alle mennesker, som bryr seg om kirken og har omsorg for den.»

CiG

BENEDIKT XVI OG MUSLIMENE

Den arabiske og muslimske verden vil følge den nye pavens uttalelser med stor interesse og se etter tegn på hans stilling til spørsmål som dialog mellom religionene og den arabisk-israelske konflikt. Mange regner med at pave Benedikt, som var sin forgjengers

nærmeste medarbeider, nå i egen-skap av leder vil søke å konsolidere arven fra Johannes Paul II. Fra et arabisk ståsted vil det være av det gode, siden den forrige pave var klar i sin støtte til det palestinske folk og til initiativer til fremme av interreligiøs forståelse. I sine uttalelser som kardinal, viste nåværende pave seg imidlertid mindre tolerant overfor dem som ikke deler hans religiøse overbevisning, men i sin første preken som pave talte han om behovet for forsoning blant kristne grupperinger og mellom kristendommen og islam. Det var utvetydig positivt. GULF TIMES

FERTILITET OG FORNUFT

Når det er så mange ektepar som er ufrivillig barnløse, hvorfor sier den katolske kirke da nei til den hjelp som kan ligge i *in vitro*-befruktning, altså prøverørsbefruktning? «Et stort og komplisert spørsmål,» fastslår redaktør Torben Riis på lederplass i det danske kirkebladet *Katolsk Orientering* i forbindelse med forestående revisjon av dansk lovverk om kunstig befruktning. Riis' utredning burde interessere også her hjemme hvor det, avhengig av høstens valgresultat, ligger an til en liberalisering av Bioteknologiloven, og hvor diskusjonen går om «kvalitetssikring» av embryoer ved prøverørsbefruktning, og om stamcelleforskning på «overtallige» embryoer ved slik befruktning. Nåværende biolov forbyr all forskning på befruktede egg og er imot å kloner frem liv for å forske på stamceller. Loven forbyr også, med ett unntak, gentesting av befruktede egg. Sosialistisk Venstreparti, som sammen med regjeringspartiene skapte flertall for bioloven av 2003, ønsker nå å åpne for forskning på befruktede egg som blir til overs, og for gentesting av befruktede egg. Ar-

beiderpartiet vil ha enda liberale regler, mens Senterpartiet vil ha dagens ordning.

Så til Toren Riis og den katolske kirkes standpunkt. Ca. 15 % av danske ektepar kan ikke få barn ad naturlig vei og har derfor behov for fertilitetsbehandling, fastslår Riis. Det er et høyt tall, og følgelig er det grunn til å spørre hvorfor det i våre dager faller så mange ektepar vanskelig å bli foreldre ad naturlig vei. Riis peker på flere mulige svar: én side er miljøfaktorer som forringer menns sædkvalitet, men mer alvorlig er, ifølge gynekologene, at dagens kvinner ofte utsetter fødsler av hensyn til karrieren og «alt annet det gjerne skal være plass til før man føler seg i stand til å ta imot et barn». Gjennomsnittsalderen for danske mødre er stigende, og det er «et problem,» skriver Riis, «fordi kvinners fruktbarhet reduseres med alderen: den halveres fra de er 25 til de 35.» (Samme tendens i Norge: I 2004 var, ifølge Statistisk Sentralbyrå, gjennomsnittsalder for førstegangsfødende 28 år, men stadig flere kvinner får barn når de er over 30.)

Her er altså «en konflikt mellom det som er biologisk

fornuftig og sunt, og det man av karrieremessige og økonomiske årsaker anser som hensiktsmessig.» Det blir et spørsmål om prioritering, om «hva som er viktigst for oss, karrieren eller familielivet,» skriver Riis. «Foreløpig har vi forsøkt å løse problemet ved teknologiens hjelp. Men også denne løsningen har sine omkostninger. In-vitrobehandling med tilhørende hormonstimulering er ikke en uproblematisk affære, og det er kvinnen som skal legge både psyke og kropp til et eksperiment, som langtfra ender lykkelig i alle tilfeller.»

I et lengre perspektiv kan man spørre «hva som vil skje med samfunnet og oss alle hvis 'gammeldagse' barnefødsler etterhvert avløses av moderne barneproduksjon på fruktbarhetsklinikker. I den forbindelse skal man ikke overse at befruktning *in vitro* innebærer nesten ubegrensede muligheter for genetiske manipulasjoner av menneskelivet i dets første stadier – manipulasjoner og frasortering av uønskede individer,» skriver Riis.

Er grunnene til den katolske kirkes holdning nå «litt tydeligere»? spør Riis avslutningsvis.

**GUATEMALAS BISKOPER:
NEI TIL AMERIKANSK
MILITÆRHJELP!**

Guatemalas katolske biskoper har alltid vært imot gjenopptagelse av amerikansk militær støtte til Guatemalas militære styrker. Ifølge en talsmann for landets erkebiskop er hæren i dette sentralamerikanske landet fremdeles belastet med korrupsjon, og i «dødsskvadronene» finner man alltid noen nettopp fra det militære.

Regjeringen bruker hæren for å henge ut og straffe dem som går offentlig ut mot regjeringen, sier Nery Rodenas, direktør for ODHAG, Menneskerettighetskontoret i erkebispedømmet Guatemala City. ODHAG ble grunnlagt i 1990 av mgr. Juan Gerardi Conedera, som ble myrdet i april 1998 på grunn av sitt arbeid med å avdekke de mange og grove menneskerettighetsbruddene under den lange borgerkrigen som krevde titusener av

menneskeliv. Fredsavtalen i desember 1995 gjorde offisielt slutt på krigen, men befolkningens håp om verdige og rettferdige kår er stort sett gjort til skamme, sa Conedera under et besøk i USA for å orientere om de sørgelig realiteter i hans hjemland. I begynnelsen av 2005 kunngjorde USA en støtte på 3.3 millioner dollars til Guatemalas militære styrker, og nå har president Bush bedt Kongressen godkjenne ytterligere bevilgninger. KIPA

UTSPILL MED ETTERSPILL

Mandag 23. mai hadde Vårt Land et oppsett om en uttalelse fra Kommissjon for Rettferdighet og Fred i Oslo Katolske Bispedømme (medlemmer: Ulrik Sverdrup-Thygeson, Janne Haaland Matlary, fr. Joseph Mulvin o.p. og Bernt Oftestad.) i forbindelse med høstens stortingsvalg. Bakgrunnen er at både Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre har 'kjønnsnøytrale ekteskap' på sitt program, «en symbolsak», skriver kommisjonen, som søker å «påvirke samfunnets moraloppfatning dit hen at homoseksuelt samliv er akkurat like normalt og uproblematisk som det heteroseksuelle og derfor helt ut bør likestilles med dette. Som kjent er Kirkens lære den diametralt motsatte, nemlig at bare det heteroseksuelle samliv er i samsvar med naturen og det normale. Kirkens lære er basert på Bibelen og tradisjonen, vi er forpliktet på den, og den kan derfor ikke fravikes. Dannelsen av familien – den første kirke som denne også kalles – kan på naturlig måte kun skje innenfor en heteroseksuell ramme.» Uttalelsen ender som følger: «APs, SVs og Vs programmer vil fjerne folkets moraloppfatning ytterligere bort fra et bibelsk ståsted, noe som vi alle bør tillegge betydelig vekt når det gjelder politisk valg.»

Uttalelsen, tilgjengelig på Katolsk Informasjonstjenestes nyhetssider først om ettermiddagen den 23., har ført til sterke reaksjoner fra flere hold, også fra katolske politikere – reaksjoner ikke på katolsk nei til kjønnsnøytrale ekteskap, men på en uttalelse som kan oppfattes å legge føringer for katolske velgere samt gå partipolitiske ærend. Det hender at katolske bispekonferanser gir generell veiledning før et 'parlamentsvalg', ikke basert på enkeltsaker, men på bredt grunnlag – de prinsipielle avveielser i katolsk sosiallære – og med klar avstand til det som kan oppfattes som partipolitikk.

Reaksjonene i pressen førte til en klargjøring, via Katolsk Informasjonstjeneste, fra biskop Schwenzer, hvor han understreker at kommisjonens uttalelse ikke må tolkes derhen at «katolikene i Norge blir pålagt fra høyeste hold ikke å stemme på» de navngitte partier. Katolikker står «fritt til å stemme på det parti» de, «ut fra sin egen samvittighet og tro på Jesus Kristus», mener best «tar vare på samfunnets ve og vel, og som tar mest hensyn til samfunnets moralske forpliktelser. Intet parti er i så henseende perfekt. Selvfølgelig mener vi at å gå inn for det kjønnsnøytrale ekteskap er feil slik som kommisjonen påpekte».

Til St. Olav sier biskopen at kommisjonens uttalelse ble forelagt ham, men understreker, som han gjorde overfor kommisjonen, at uttalelsen «står for kommisjonens egen regning og ikke kan påberope seg noen biskoppelig autoritet».

Det hører med at fr. Joseph Mulvin har trukket seg fra kommisjonen. I sin begrunnelse, gjenlagt i Vårt Land 7. juni, opplyser han at han ikke hadde fått lest uttalelsen, fordi den «kun ble sendt til min e-postadresse kort tid før offentliggjøring, mens jeg var bortreist.» Det har ikke vært innkalt til møte «for å drøfte uttalelsen, slik at jeg kunne gi mine geistlige synspunkter til kjenne... det har faktisk ikke vært noe møte i kommisjonen på over ett år!!» opplyser Mulvin. Han mener, i likhet med kommisjonen, at «kjønnsnøytrale 'ekteskap' er feil. Men som prest ville jeg ikke komme på den tanken å fortelle mine trosfeller hvilket parti de skulle stemme på ved et politisk valg. Det er mange og komplekse spørsmål man må ta hensyn til før man avgir sin stemme. Våre samfunn er preget av urettferdighet og uløste problemer. Som kristne arbeider vi på ulike måter for å bygge opp det gode samfunn, Guds rike, ut fra vår sosiale samvittighet,» fastslår fr. Mulvin avslutningsvis.

blikk på tiden

SPØRSMÅL !?!

Når hørte man sist på norsk radio at Vatikanet hadde avsatt redaktøren for et amerikansk katolsk tidsskrift? For noen uker siden, tidlig en helgemorgen. Tidsskriftet er

America, kjent for St. Olavs leser fra adskillig oversatt stoff, et velansett og prisbelønt blad som utgis av jesu-

ittene i New York, og som kan rangeres som 'moderat progressiv' på den katolske skala, en intelligent og kritisk røst i amerikansk samfunnsdebatt. Redaktøren, Thomas Reese s.j., er både lærd forfatter og spenstig journalist. Blant bladets regelmessige bidragsytere er nestor blant amerikanske teologer, jesuitten Avery Dulles, som er minst like katolsk som paven. Også kardinalene Ratzinger og Kasper har hatt spalteplass. Og likevel: I flere år har Troskongregasjonen gitt ordenen signaler om misnøye med bladet – et brev fra kongregasjonen, da fremdeles under daværende kardinal Ratzingers ledelsen, gjorde at ordenen, for å slippe at bladet ble påtvunget et vaticanoppnevnt redaksjonråd, valgte å ofre redaktøren. I *America* refereres redaktørskiftet som vanlig «beiteskifte», vel en del av avta-

len. Andre publikasjoner har bragt innsyn, og stemningen er laber i mange kretser, for når Roma anser en redaktør som Reese som farlig, da blir det farlig.

Selv rystet vi på hodet av saken. For det som hadde slått ikke bare oss ved redaktør Reese, som nok kunne være poengtert på lederplass, var hans tvisynte redaksjonsmåte: når ømme punkter i katolsk liv og lære ble tatt opp, ble de belyst fra minst to sider, og klar katolsk lære kom alltid frem. Så hvorfor fjerne en slik redaktør? En bekjent hadde svaret: «Fordi man ikke vil ha noen spørsmål.» Selvsagt. «Elementært, Watson.»

«Jakten på spørsmålstejnene – drømmen om en uproblematisk, entydig verden – bor dypt i oss

alle,» noterte fr. Candidus, alias p. Hallvard Rieber-Mohn, i et verneverdig *Blikk på tiden* i 1968, illustrert med bilde av spørsmålsfangeren selv. Bakgrunnen var et leserbrev om de mange spørsmålstegn i bladets artikkeloverskrifter: «Er dere så usikre på det dere skriver om... i gamle dager fikk vi mer grei og kontant beskjed om hva den katolske kirke mente.» Paterens svar tør interessere, også i dag. «Det gjorde vi ganske visst. Den katolske apologetikk var mester i rette spørsmålstejn ut til utropstejn, jo mindre brosjyrene var, desto sikrere var de gjerne i sin sak.. Troen og sedene kunne fremstilles som en slags facit – ikke spørsmål, bare svar. Det katolske 'syn' på tingene var gjerne entydig og bestemt – også når

?

Jakten på spørsmålstejnene – drømmen om en uproblematisk, entydig verden – bor dypt i oss alle.

det var galt, og alle andre enn katolikkene visste at det var galt,» skriver fr. Candidus.

Og fortsetter: «Vatikankonsilet ble en eneste stor selvransakelse på dette punkt, noen utropstegn ble bøyd tilbake til spørsmålstegn igjen.» Dette «skifte i metoder og mentalitet huer ikke alle. Det føles mye tryggere å ha en fiks ferdig katalog med autoriserte løsninger på hånden, og slå etter, i stedet for å tenke selv. Kirkens ufeilbarlighet skulle ikke bare gjelde de sentrale trossetninger, men nær sagt hvert tenkelig og utenkelig menneskelig problem – *vi* hadde løsningen. En belgisk biskop skapte et nytt ord for dette på konsilet. Han kalte det 'triumfalisme. Det var ett av de store trekk ved pave Johannes XXIII at han gav denne innstillingen nådestøtet. Den gamle mannen hadde sinnets ungdom, og visste at i vårt veldige tidskifte må kristne mennesker ikke bare stå fast på sin tro, men også søke, på alle de steder hvor sannheten gjenstår å finne,» skriver fr. Candidus. Og avslutter: «Det blir visst ennå en del spørsmålstegn i St. Olavs spalter.»

Spørsmål var det også i *America* – og det ble redaktørens endelikt, 50 år etter konsilets slutt.

Johannes XXIII var 78 år da han ble valgt til pave i 1958 samme alder som nyss valgte Benedikt XVI. Det er vón i hangende snøre, heter det, men også i i aldrende paver.

Flere spørsmål: Det diskuteres om vi skal få religiøs og politisk reklame i radio og TV her hjemme. Da vi nylig luftet saken for en venn og statsviterprofessor fra USA, himlet den ellers milde mann med øynene og ble uvanlig bestemt i stemmen: «Kjemp imot med nebb og klør – politisk reklame på TV betyr døden for den politiske debatt – 'look to the US'.» Akkurat det svar vi ønsket! Og vi grøsser ved tanken – og pri-

sen! – på reklamesnutter for «trudomssamfunn og ymist anna». Og dertil: Tenk om f.eks. Lars Gule i Human-Etisk Forbund – nylig ute med krav om «bevis» fra Arild Edvardsen for dennes påståtte seierrike misjonsreise i Pakistan nylig – skulle forlange kvalitetskontroll og bevis for at de annonserte religiøse varer holder hva de lover? For ikke å snakke om «brukerne» – for det er jo det vi er i dag, ikke gammeldags kunder ved en menneskevennlig disk, eller pasienter eller pleietrengende, men «brukere», som bruker tiden til å shoppe på skjermen og ellers – hva om brukeren av et annonsert religiøst produkt finner at søren, gudstjenesten de skrøt sånn av, var da bare pyton, og jeg føler meg ikke det minste frelst!! Nei, spar oss for reklamesnutter som «kommuniserer» religiøse budskap og frister med frelse.

Mange trossamfunn – og det gjelder ikke minst vår egen katolske kirke – gjør, etter vår mening, klokt i å ta inn over seg noen ord fra den tidligere erkebiskopen av Milano, Carlo Martini – en ypperlig kommunikator med et forlokkende italiensk navn: «Kirke,» understreket Martini mer enn én gang, «er kommunikasjon!» Sagt på en annen måte: Det er hvordan vi fremtrer i *virkeligheten*, det er hvordan vi *lever vår tro* som teller. Der ligger – reklamen. Og den eventuelle troverdighet.

Før vi slipper emnet helt: Forholdet mellom religion og politikk er intet lett spill, og en uttalelse nylig fra Oslo katolske bispedømmes Kommissjon for Rettferdighet og Fred i anledning høstens stortingsvalg, har, vil mange mene, ikke vært av de heldigste katolske innkast. Vår personlige favoritt når det gjelder råd i forbindelse med parlamentsvalg er og blir det den sørafrikanske bispekonferanse ga da landet skulle holde sitt første virkelige demokratiske valg etter apar-

theids fall: «Stem på det parti som går inn for å gjøre noe for dem som har det verre enn du selv har det,» var kvintessensen i et velsignet kort budskap.

Bør man etterkomme en avdøds siste ønske? Nylig bekjente avdøde Johannes Paul IIs sekretær siden 1966, Stanislaw Dziwisz (nettopp utnevnt til erkebiskop av Krakow, 'gamlepavens' tidligere sete), i et intervju i polsk radio at han, i strid med sjefens siste ønske, ikke hadde brent dennes personlige papirer. Til det var de for verdifulle historisk materiale, mente Dziwisz, som hadde overlatt alle papirer og notater til historikere i Roma, men selv beholdt de 27 bind med dagbøker Johannes Paul etterlot seg. Antagelig en klok beslutning – i historisk perspektiv. Og ikke minst med tanke på den saligkårsprosessen for Johannes Paul som nå dras i gang, siden pave Benedikt har etterkommet ønsket fra kardinalen med det, i norske ører, muntert katastrofeklingende navn Ruini, om å fravike regelen om at en person skal ha vært død i minst fem år før en saligkårsprosessen kan begynne.

Hvor fornøyd Johannes Paul II selv er med at man ikke etterkommer hans ønske, er en annen sak. Og en tredje er en 'oppskrift' vi har fra en irsk venn – munk, pressemann og humorist av rang, selv for irske forhold!! – på hvordan man selv kan bidra til bedre utsikter for egen saligkåring. «Det man gjør,» sa fr. Kevin, «er i god tid å kvitte seg med alle papirer etc. som på en eller annen måte kan synes til hinder for en eventuell saligkåring. Dernest bunter man alt som kan tale for saligkåring, vakkert sammen med grov hyssing og skriver med store, ydmyke bokstaver: 'Brenn dette etter min død'.»

Med dette katolske smil – god sommer.

Observatoria

UTGIVER: Oslo Katolske Bispedømme

REDAKSJON: Unni Klepper Joynt (ansvarshavende redaktør),
Olav Egil Aune, Arnfinn Haram o.p., Susanne Kjekshus Koch,
May-Lisbeth Myrhaug, Brynjulv Norheim

FASTE MEDARBEIDERE: Bernt Eidsvig, Liv Greni, Gunnel Vallquist

REDAKSJONSRÅD: Liv Blikrud, Petter Bruce, Tove Bull, Arne Fjeld o.p.,
Nils Heyerdahl, Ingrid Joys, Pål Kolstø, Egil Mogstad, Else-Britt Nilsen o.p.

REDAKSJONENS ADRESSE: Akersveien 16, 0177 Oslo. Tlf.: 23 21 95 48 (redaksjonen)/
23 21 95 00 (ekspedisjon og adresseforandring). Fax.: 23 21 95 43. E-post: tidsskriftet@katolsk.no

ABONNEMENT: Årsabonnement kr. 250,- (Norge)/ kr. 275,- (øvrige europeiske land)/
kr. 290,- (andre verdensdeler). Bankgiro: 6210.05.14686

Design: Roger Jensen. Trykk: Viking Grafisk Digital AS, Oslo - Tlf. 23 14 28 00

ISSN 0802-6726

**ST
OLAV**

BOKHANDEL AS

AKERSVEIEN 14, 0177 OSLO

TLF.: 23 21 95 55 FAKS: 22 36 02 63

E-post: bokhandel@katolsk.no

NETTBOKHANDEL www.stolavbok.no

Angelica Daiker: "OVER GRENSER"
Lille søster Magdeleines
liv og spiritualitet
Emilia, hft. kr. 198,-

Lille søster Magdeleine av Jesus (1898 - 1989) grunnla i 1939 ordensfellesskapet Jesu små søstre, som i løpet av hennes levetid vokste til å bli et verdensomspennende ordenssamfunn. "Over grenser" gjengir den eventyrlige livshistorien til en helt usedvanlig kvinne som midtveis i livet bryter opp for å følge sin vei -en vei som i løpet av et langt liv skal føre henne over hele jorden, over sosiale barrierer og undertrykkende, menneskeforaktende grenser.

Thomas Merton:
"Liv og Hellighet"
St. Olav Forlag, Ib. Kr. 268,-

"Liv og Hellighet" beskriver hvordan vi kan inkorporere en spirituell dimensjon i vårt daglige liv. I denne dyptloddende og samtidig lett tilgjengelige teksten tar Thomas Merton for seg hvordan vi alle - tross det moderne livs oppjagethet - kan få en stadig dypere kontakt med det hellige.

ÅPNINGSTIDER: MAND.- FRED.: 10.00 - 17.00

TORSD.: 10.00 - 19.00

Merk: Lørdager: stengt

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Horisonten

Vi fornemmer evigheten og barndommens enhet
men fatter det ikke. Veiene som løper fra barndommen
og gjennom oss, mot en horisont vi aldri innhenter
ikke før den stormer mot oss fra alle kanter
Som barndommen, når vi plutselig blir gamle og skal dø

Tanken på evighet skremmer meg ofte mer enn
intetheten... Å ta begynnelsen og horisonten til seg
i samme grep, helt nær, uten avstand... Forferdende
Ikke mørket men lyset, må være Guds frykt i oss
De nære tingene griper vi med stjernedybdenes svimmelhet!

*Stein Mehren – i «Nye bilder, tidlige dikt»
(Aschehoug 2005)*

LEDAKSTON

Harald Klippenz (nytt)

Ansvar: redaktør)

Olav Egil Aune

Arvid Steen (nytt)

Arvid Steen (nytt) Koch

Arvid Steen (nytt) Nythaug